

Postupak za proglašenje ženidbe ništavnom zbog utjecaja psihoza na valjanost privole

Prolić, Ana

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Catholic Theology / Sveučilište u Splitu, Katolički bogoslovni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:202:600824>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-23**

Repository / Repozitorij:

[Repository of The Catholic Faculty of Theology
University of Split](#)

SVEUČILIŠTE U SPLITU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET
FILOZOFSKO – TEOLOŠKI STUDIJ

ANA PROLIĆ

**POSTUPAK ZA PROGLAŠENJE ŽENIDBE
NIŠTAVNOM ZBOG UTJECAJA PSIHOZA NA
VALJANOST PRIVOLE**

DIPLOMSKI RAD

Split, 2020.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET
FILOZOFSKO – TEOLOŠKI STUDIJ

ANA PROLIĆ

POSTUPAK ZA PROGLAŠENJE ŽENIDBE NIŠTAVNOM ZBOG
UTJECAJA PSIHOZA NA VALJANOST PRIVOLE

DIPLOMSKI RAD

Iz kanonskog prava

Mentor: doc. dr. sc. Ante Akrap

Sumentor: mr. sc. Ante Rako

Split, 2020.

SADRŽAJ:

UVOD.....	2
1. NERAZRJEŠIVOST ŽENIDBE I SUDSTVO OPĆENITO	3
1.1. Osnovna terminologija	3
1.2. Osnovni pojmovi o ženidbi.....	3
1.3.Svetopisamski testovi i dokumenti o ženidbi	5
1.3.1. Biblijsko utemeljenje (ne)razrješivost ženidbe	5
1.3.2. Teološko utemeljenje (ne)razrješivosti ženidbe	8
1.4. Sudstvo	10
1.4.1. Sudstvo općenito i mjerodavno sudište	10
1.4.2. Sudac i sudski vikar	11
1.4.3. Dokazi.....	12
1.4.4. Preslušatelj i izvjestitelj	13
1.4.5. Promicatelj pravde, branitelj ženidbenog veza, bilježnik	13
2. ŽENIDBENA PRIVOLA.....	14
2.1. Općenito o privoli	14
2.2. Psihički aspekt ženidbene privole	16
2.3. Kan. 1095.....	18
2.4. Ženidbena privola u obrednu vjenčanja	27
3. POSTUPAK NIŠTAVNOSTI ŽENIDBE ZBOG MANJKAVOSTI U PRIVOLI	28
3.1. Prije samoga postupka.....	28
3.1.1. Uloga savjetovališta i postupak mirenja	28
3.1.2. Predprocesne radnje.....	28
3.2. Postupak ništavosti ženidbe zbog psihičkih oboljenja	33
3.2.1. Pokretanje parnice	33
3.2.2. Psihoze kao prepreka za preuzimanje bitnih ženidbenih obveza	36
3.2.2.1. S pravne strane (In iure).....	36
3.2.2.2. S činjenične strane (In facto).....	38
3.3. Dokazni postupak i presuda.....	44
ZAKLJUČAK	47

UVOD

„Mentalitet razvoda“, kako ga je sveti papa Ivan Pavao II. nazvao još krajem dvadesetog stoljeća, postao je sve raširenija pojava te gotovo da ne postoji osoba koja ne poznaje jedan par koji je pokrenuo parnicu za proglašenje ženidbe ništavnom. Iako Zakonik kanonskog prava iz 1983. godine poznaje zapreke i nesposobnosti za sklapanje ženidbe, ovaj diplomski rad ima cilj usredotočiti se na manjkavost u ženidbenoj privoli kod osoba s poremećajima psihotičnog spektra, konkretnije kod osoba s bolestima shizofrenije i bipolarnog afektivnog poremećaja.

Prvi dio diplomskog rada obrazlaže nerazrješivost ženidbe kao sakramenta kojeg je Krist uzdigao na sakramentalno dostojanstvo, te sudske aspekte općenito. Na početku se razlaže razlika između rastave braka na građanskom sudu i ništavnosti ženidbe na crkvenom sudu. Slijedi kratki presjek biblijsko – teološkog utemeljenja nerazrješivosti ženidbe, a nakon toga slijedi opis redovite sudske prakse, kao i sudišta koja su mjerodavna za postupak proglašenja ništavnosti ženidbe, te u konačnici izlaganje o djelatnicima pravde u postupku.

Drugi dio rada odnosi se na samu ženidbenu privolu, objašnjava što je zapravo ženidbena privola, na koji način psiha zaručnika utječe na davanje i primanje ženidbene privole, te na odredbu kanonskog prava koja navodi tko je sve nesposoban sklopiti katoličku ženidbu. Završni naslov jest mjesto privole unutar obreda vjenčanja.

Završni dio rada, njegov posebni dio, zapravo je tijekom samog sudskog postupka kod proglašenja ženidbe ništavnom u slučaju u kojem tužena stranka ima neki oblik psihičkog oboljenja iz psihotičnog spektra, odnosno spektra shizofrenije ili bipolarnoga afektivnog poremećaja.

1. NERAZRJEŠIVOST ŽENIDBE I SUDSTVO OPĆENITO

1.1. Osnovna terminologija

Uspoređujući građanske zakone i Zakonik kanonskog prava, primjećuje se pojam „rastave braka“ i „proglašenja ništavnosti ženidbe“. Obiteljski zakon Republike Hrvatske priznaje sklapanje ženidbe u vjerskom obliku kao valjano sklopljen brak. Međutim, ukoliko dođe do odluke o rastavi braka na građanskom sudu, takva odluka nema nikakvu važnost na crkvenom sudu, iako ju je tužitelj dužan priložiti zajedno s tužbom. Na mjerodavnom crkvenom sudu pokreće se tada postupak za proglašenje ništavnosti ženidbe. Obiteljski zakon priznaje da brak sklopljen u vjerskom obliku ne prestaje pravomoćnom presudom građanskog suda pa tako u članku 47., točki 4. stoji: „Prestanak braka ne utječe na obveze bračnih drugova koje proizlaze iz propisa vjerske zajednice pred kojom je brak sklopljen.“¹

Građanski sud će razvesti brak ukoliko su bračni drugovi podnijeli sporazumni zahtjev za razvod braka, ukoliko odnosi među njima teško i trajno poremećeni te ukoliko je od prestanka bračne zajednice prošlo godinu dana. Također, prema članku 49., točki 1. Obiteljskog zakona, tužbu može podnijeti: bračni drug, centar za socijalnu skrb, osoba koja ima pravni interes te roditelji maloljetnika.² Razvod braka na građanskom sudu na taj način postaje „raskid“ ugovora koje su dvije osobe jednom sklopile.

Zakonik kanonskog prava koristi se izrazom „proglašenje ništavnosti ženidbe“, te je pogrešno govoriti o „crkvenoj rastavi“ ili „poništenju braka“. Jednom valjano sklopljena ženidba uvijek je valjana, tj. uživa pravnu pogodnost. Također, u dvojbi oko njezine valjanosti, ženidba se uvijek smatra valjanom dok se ne dokaže suprotno. Za razliku od građanskog razvoda koji raskida postojeći brak, proglašenje ženidbe ništavnom znači da ženidba od početka nije postojala, tj. da je bila ništavna. Drugim riječima, postojalo je nešto što od početka nije dopuštalo da ta ženidba postane valjanom. Zakonik kanonskog prava navodi zapreke za sklapanje ženidbe koje čine osobu nesposobnom za sklapanje ženidbe (usp. kan. 1073 – 1094) i manjkavosti u ženidbenoj privoli (usp. kan. 1095 – 1107) koje ženidbu mogu učiniti nevaljanom od samog početka. Također je važno napomenuti da tajna i mješovita ženidba moraju imati odobrenje mjesnog ordinarija za njezino sklapanje.

¹ <https://www.zakon.hr/z/88/Obiteljski-zakon> (preuzeto 2. travanja 2020.)

² usp. *Isto* (viđeno, 4. rujna 2020.)

1.2. Osnovni pojmovi o ženidbi

Ženidba je poziv upućen ljudima od Boga, uočen, odabran i stalno njegovan.³ Ženidba i brak od temeljnog su značaja za društvo u cjelini, stoga i ne čudi pozornost koja joj se pridaje u kanonskom, ali i građanskom pravu. Etimološki, izraz ženidba u svojem korijenu ima riječ „žena“, te bi promatrajući iz perspektive muškarca, to značilo „uzeti ženu k sebi.“⁴ U pravnom kontekstu nekoliko je različitih definicija ženidbe, no svakako jedna od najpoznatijih dolazi iz rimskog prava. Rimski pravnik Ulpijan definira ženidbu kao „združenje muškarca i žene koje se sastoji u nerazdvojivoj životnoj zajednici.“⁵ Njegovu definiciju preuzima papa Grgur IX. u Corpus Iuris Canonici, dok je proširuje Petar Lombardski. Ulpijanova definicija nalazi se i u Rimskom katekizmu pape Pija V.⁶ Modestin, krajem drugog stoljeća, definira ženidbu kao „vezu između muškarca i žene i sjedinjenje čitava života, zajedništvo božanskog i ljudskog prava.“

Ženidba, uzdignuta na dostojanstvo sakramenata, po svojem svetom i religioznom obilježju znak je i sredstvo milosti. Kao sakrament prvi ju je definirao Tridentiski koncil, a takovom je potvrđena i na Drugom vatikanskom koncilu. Ali kao pravni čin, ona je ugovor koji se uspostavlja očitovanjem privole između muške i ženske osobe u kojem oni pristaju na ženidbenu zajednicu te preuzimaju prava i obveze koje prema naravi proizlaze iz ženidbe. Ženidba je *sui generis*, poseban ugovor, a to izvire iz činjenice da se on ne može razvrgnuti nikakvom voljom supružnika.⁷ Budući da se sklapa između dvije osobe, ona je bilateralni ugovor. Među kršćenicima ne može biti valjanog ženidbenog ugovora koji ne bi bio i sakrament (usp. kan. 1055 §2). Ženidbeni ugovor i sakrament tvore nerazrješivu zajednicu. Ženidba se sklapa privolom, a sklopiti je mogu samo pravno sposobne osobe, a samu privolu koju iskazuju na primjeren način ne može nadomjestiti nikakva ljudska vlast (usp. kan. 1057 §1). Iako je sklapanje ženidbe prepušteno slobodnoj volji, treba ju sklopiti na zakoniti način kako bi bila dopuštena i valjana. Ženidba kao osnovni temelj ima usmjerenje k dobrom bračnim drugova te rađanju i odgoju potomstva, što predstavlja same institucionalne svrhe ženidbe. Dvije osobe samo u ženidbi mogu ostvariti uzajamno predavanje, intimno sjedinjenje, pružanje pomoći i služenja, što je prva svrha ženidbe.

³ Usp. Bonaventura Duda, Ženidba i djevičanstvo u 1Kor 7, u: *Bogoslovska smotra*, Vol. 49, 1979., br. 1 – 2, str. 25.

⁴ Usp. Velimir Blažević, *Ženidbeno pravo Katoličke crkve. Pravno – pastoralni priručnik*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2004., str. 11.

⁵ *Isto*, str. 12

⁶ usp. *Isto*

⁷ Usp. Nikola Škalabrin, *Ženidba: pravno – pastoralni priručnik*, Katolički bogoslovni fakultet Zagreb: Teologija u Đakovu, Đakovo, 1995, str. 31.

„Bitna su svojstva ženidbe jednost i nerazrješivost koja u kršćanskoj ženidbi zbog sakramenta zadobivaju posebnu čvrstoću“ (kan. 1056). Prvo svojstvo ženidbe, jednost, odnosi se na činjenicu da ženidbu mogu sklopiti samo dvije osobe. Muž može imati samo jednu ženu i žena može imati samo jednog muža. U mnogoženstvu se ne može ostvariti svrha ženidbe, jer se ono protivi naravi ženidbe po samom naravnom pravu.⁸ Drugo bitno svojstvo ženidbe jest nerazrješivost veze. Ženidbenom privolom koju na propisan način očituju dvije pravno sposobne osobe, uspostavlja se ženidbena veza te nastaje ženidbena zajednica. Ona je toliko čvrsta da ju više ne može razriješiti nikakva međusobna volja supružnika niti ikakva vanjska volja neke druge osobe. Unutarnja nerazrješivost je potpuna, te nikada i ni u kojem slučaju oni koji su privolu dali ne mogu ju povući ili opozvati i na taj način raskinuti ženidbenu vezu da bi postali slobodni i sklopili novu ženidbu.⁹ Nasuprot tome stoji izvanjska nerazrješivost ženidbe koja je relativna jer postoje određene ženidbe koje se mogu u određenim okolnostima razriješiti, te postoji određena vlast koja može to učiniti.¹⁰ Kod nerazrješivosti ženidbe misli se na nerazrješivost juridičke veze same ženidbe, jer može biti prekinut zajednički život supružnika, ali time ne prestaje juridički odnos supružnika. Sveta Stolica je dana 22. listopada 1983. godine izdala „Povelju o pravima obitelji“ u kojoj se navodi kako sve osobe imaju pravo na slobodan izbor svog životnog stanja; svaki muškarac i žena mogu sklopiti ženidbu kad dođu do određene dobi, a za to moraju imati potrebe sposobnosti. Zakonska ograničenja za ostvarenje tog prava, bilo trajna ili privremena, mogu se uvoditi jedino ako to traže teki objektivni razlozi same ustanove ženidbe kao i njezinog društvenog i javnog značenja. Takva ograničenja moraju poštovati dostojanstvo i osnovna prava svake ljudske osobe.¹¹

1.3. Svetopisamski tekstovi i dokumenti o ženidbi

1.3.1. Biblijsko utemeljenje (ne)razrješivost ženidbe

„Stoga će čovjek ostaviti oca i majku da prione uza svoju ženu i bit će njih dvoje jedno tijelo“ (Post 2, 24). Izvještaj o stvaranju čovjeka nam pred oči stavlja da je potpun čovjek muško i žensko, tj. muž i žena.¹² Biblijski izvještaj o stvaranju donosi nam ono što smatramo bitnim svojstvom ženidbe – jedinstvenost i nerazrješivost. Drugim riječima, potvrđuje gore navedeno da jednom valjano sklopljena ženidba više ne može biti razvrgnuta nikakvom

⁸ Usp. Velimir Blažević, *Ženidbeno pravo Katoličke crkve. Pravno – pastoralni priručnik*, str. 20.

⁹ Usp. *Isto*, str. 21.

¹⁰ Usp. *Isto*.

¹¹ usp. Povelja o pravima obitelji, Kršćanska sadašnjosti, Dokumenti 68, Zagreb, 1990., str. 11.

¹² Usp. Klara Čavar, Lucija Šikić, Bitna svojstva ženidbe – jedinstvo i nerazrješivost, u: *Magistra Iadertina*, vol. 12, 2017., br. 1, str. 10.

ljudskom voljom. Ipak, Mojsijev zakon legalizira neke iznimke kao npr. poligamiju, konkubinat, ali i rastavu tzv. „otpusnim pismom“.¹³ Pnz 24, 1 – 4 donosi propise o rastavi tzv. „otpusnim pismom“. Rastavljena žena, otpuštena od prvog muža jer mu je „omrzla“, više se njemu ne može vratiti. Postojale su dvije škole mišljenja o ovoj problematici: Šamajeva i Hilelova. Obje su se pozivaju na tekst Pnz, 24,1 – 4. Šamaj je rigorozniji te dopušta rastavu samo u slučaju preljuba, koji je bio protivan tadašnjem ponašanju i društvenim običajima. S druge strane, Hilel rastavu dopušta bez obzira koji je razloga rastave. Tako se muškarac mogao rastati od svoje žene ukoliko je bio očaran ljepotom druge žene ili čak ukoliko mu žena loše skuha ručak.¹⁴

Proroci kasnije donose novu dimenziju ženidbe potpuno suprotnu poganskom poimanju iste. Oni Božju ljubav pokazuju u ovozemaljskoj stvarnosti bračne ljubavi. Ženidba postaje znakom Saveza,¹⁵ jer Savez u sebi sadrži Božju ljubav, milosrđe i vjernost, čime prikazuje odnose slične onima između muža i žene. Bog je s čovjekom povezan vjernošću i ljubavlju. Prvi koji Savez promatra preko zemaljske stvarnosti ženidbe je prorok Hošea u čijim poglavljima ženidba ima dva bitna elementa. Prvi je slika uzimanja Gomere, djevojke koja se prodala obrednoj plodnosti Baala – Bog ljubi narod i pored njegove nevjernosti; a drugi je sam Hošea koji ju kao takvu treba prihvatiti i ljubiti.¹⁶ Kasniji proroci, poput Jeremije i Ezre, ženidbu gledaju kao ideal, sjedinjenje u trajnoj i nerazrješivoj ljubavi. Ženidba se gleda kao „savez Boga zaručnika sa svojom zaručnicom Izraelom“.¹⁷

Noviji pogled na ženidbu u postsužanjskom vremenu donosi Pjesma nad Pjesmama – ljubav slobodnog darivanja.¹⁸ Ženidba više nije samo sredstvo rađanja, na površinu izvire sve više i ljubav, kao i sama osoba. Tobija sliku ženidbe prikazuje u odnosu Tobije i Sare u kojem je Tobijina molitva simbol za religiozni karakter i otkupiteljsku snagu ženidbe. Sedam muževa simbolizira mnoštvo koje ne uspijeva slaviti ljubav, te oni izgaraju u vlastitoj strasti.¹⁹

Novi zavjet ostaje na liniji starozavjetnog poimanja ženidbe, ali ga i dopunjava što je posebno vidljivo u Mt 5, 17. Isus potvrđuje ženidbu, a tolerancija rastave prisutne u Starom zavjetu zbog „tvrdoće srca“, s dolaskom Kraljevstva Božjega treba se vratiti svojim izvorima u Postanku: njih dvoje bit će jedno tijelo. Sinoptička evanđelja na nekoliko mjesta donose

¹³ Usp. Marin Barišić, Biblijsko poimanje braka, u: *Crkva u svijetu*, vol. 17, 1982. br. 3, str. 200.

¹⁴ Usp. Nikola Škalabrin, *Ženidba: pravno – pastoralni priručnik*, str. 43.

¹⁵ Usp. Marin Barišić, Biblijsko poimanje braka, str. 201.

¹⁶ Usp. *Isto*.

¹⁷ Usp. *Isto*.

¹⁸ Usp. *Isto*, 202.

¹⁹ Usp. *Isto*.

Isusov stav o ženidbi, a na poseban način značajan je tekst Mt 19, 6 „Što, dakle, Bog združi, čovjek neka ne rastavlja“, koji se danas koristi u obredu sklapanja ženidbe. U Mt 19, 1 – 12, Isus se u raspravi s farizejima referira na Knjigu Postanka, stvaranje muškarca i žene kao jednoga, iznoseći mogućnost iz Mojsijeva otpusnog pisma koja je dozvoljena samo zbog tvrdoće srca, jer od početka nije bilo tako. Rastava iz Pnz 24, 1 – 4 bila je samo ustup „zbog tvrdoće srca“, a ne privilegij kakvog su Židovi uživali. Preljub čini onaj koji otpusti ženu pa se oženi drugom (usp. Mt 19, 9) i obratno (usp. Mk 10, 11). Dozvoljen je samo otpust radi bludništva. Nadalje, Isus u Mt 19, 12 govori o nesposobnima za ženidbu te ih dijeli u tri skupine: one koji su „nesposobni još od majčine utrobe“, zatim „oni koje drugi ljudi onesposobiše“, te u konačnici one koji „sami sebe onesposobiše radi Kraljevstva nebeskoga“. Lk 16, 18 također navodi kako je preljub otpustiti svoju ženu i oženiti drugu, te oženiti već otpuštenu ženu. Isusov stav je jasan: kritizira praksu Židova i poziva se na korijen braka. Rastava je u potpunoj suprotnosti s Božjom voljom. Iznimku nalazimo u Mt 5, 32 – otpuštanje žene „osim zbog bludništva“. Među katolicima je bilo rašireno tumačenje grčke riječi „*porneia*“ kao „preljuba“ što bi potvrđivalo iznimku. Ali se dopušta samo „rastava od stola i postelje“, nikako sklapanje nove ženidbe.²⁰ Bonsirven donosi rješenje koje većina autora smatra konačnim: „*porneia*“ bi označavala lažnu, nevaljanu ženidbu prema židovskom zakonu. Tako postoji mogućnost sklapanja nove ženidbe, jer ova postojeća nije nikad ni postojala.²¹ Razlog za ovakvo Matejevo tumačenje možemo lako pronaći u činjenici pisanja za kršćane iz židovstva među kojima je izraz „*porneia*“ bio raširen.

Pavao u 1Kor 5, 1 spominje pojam „*porneia*“, ali u slučaju u kojem neki kršćanin oženi ženu svog oca. Najstariji sačuvani tekst o nerazrješivosti ženidbe nalazimo u 1Kor 7, 10: „Oženjenima naređujem, ne ja, nego Gospodin, da se žena od muža ne rastavlja; ako li se rastavi, neka ostane neudata ili se izmiri sa svojim mužem; i muž da ne otpušta ženu“. Naglašavajući nerazrješivost ženidbe, Pavao se poziva na Gospodinovu zapovijed te je ovo jedno od rijetkih mjesta gdje se on poziva na predaju o Isusu.²² Kod mješovite ženidbe, Pavao nema Gospodinovih riječi na koje se može referirati. U takvim slučajevima odlučuje nekršćanska strana, jer katolik ne smije tražiti rastavu (usp. 1Kor 7, 12 – 15). Ukoliko nekršćanin odbija živjeti bračno zajedništvo s kršćaninom, brak se smatra razriješenim zbog „zahtjeva života po vjeri i u vjeri“.²³ Kanonsko pravo takav slučaj danas poznaje kao

²⁰ Usp. Nikola Škalabrin, *Ženidba: pravno – pastoralni priručnik*, str. 44 – 45.

²¹ Usp. *Isto*, 45.

²² Usp. Marinko Vidović, *Pavao i njegova misao*, u: Crkva u svijetu, Split, 2010, str. 272.

²³ Usp. *Isto*.

Pavlovsku povlasticu (*privilegium paulinum*). Poslanica Efežanima 5, 32 također se referira na Post 2, 24, te na Mt 19, 6 – za kršćane ženidba je sakrament u odnosu na Krista i Crkvu.²⁴ Na temelju Ef 5, 25 – 28 možemo kazati kako je svaka kršćanska ženidba živi i stvarni izraz jedinstva Krista i Crkve koje se temelji na milosti.²⁵

1.3.2. Teološko utemeljenje (ne)razrješivost ženidbe

Sveti Augustin, govoreći o ženidbi, kaže kako je jednom sklopljena ženidba u „državi Boga našega“, odnosno u Crkvi, te se nakon prvog tjelesnog sjedinjenja dvoje ljudi, ženidba pokazuje sakramentom i više se ne može nikako razriješiti, osim smrću jednoga od supružnika.²⁶ Prema Augustinu, ženidba je nerazrješiva jer predstavlja jedinstvo Krista i Crkve. Ženidba je kao takva uzdignuta na dostojanstvo sakramenta.

Tijekom srednjega vijeka, rasprava o nerazrješivosti ženidbe bila je najjača između dvije škole: Pariške i Bolonjske. Pariška škola, koju je predvodio Petar Lombardski, zastupala je tzv. *teoriju privole* koja je tvrdila da se ženidbena veza uspostavlja u trenutku obostranog davanja privole i već od tada je nerazrješiva. S druge strane, Bolonjska škola kojoj pripada Gracijan, smatrala je da se ženidbena veza ne uspostavlja potpuno dok se spolni čin ne izvrši. Kompenzaciju je napravio papa Aleksandar III., pravnik i sljedbenik Bolonjske škole, koji je povezo obje teorije uzevši od svake dio njihova učenja. Priklonio se Pariškoj školi u mišljenju da ženidba u potpunosti nastaje samom privolom te da je ona kao takva valjan bračni savez dvoje krštenih, međutim ona nije apsolutno nerazrješiva sve dok ne bude izvršena.²⁷

Pitanjem nerazrješivosti bavio je i Tridentski koncil. Odbacuje mišljenje da se ženidbena veza može razriješiti zbog krivovjerja, nespojivosti naravi supružnika ili zbog odsutnosti jednog od supružnika. Također, osudio je sve one koji su smatrali da Crkva vara kad uči da je ženidba nerazrješiva zbog preljuba, te da nitko od njih ne može valjano sklopiti novu ženidbu, kao i da čini preljub onaj koji otpusti prvu ženu da bi doveo drugu i obratno.

Papa Lav XIII. u enciklici *Arcanum* piše da se sakramentalno dostojanstvo ženidbe ne može nikad rastavljati od ženidbenog ugovora, što je primarno bilo upereno protiv

²⁴ Usp. Pero Pranjić, Narav postupaka proglašenja ništavnosti ženidbe, ur. Josip Šalković, u: *Ništavnost ženidbe: procesne i supstantivne teme. Zbornik radova II. znanstvenog simpozija crkvenih pravnika s međunarodnim sudjedovanjem*, Zagreb, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu; Međubiskupijski sud pravog stupnja u Zagrebu, 2009, str. 15.

²⁶ Usp. *Isto*, str. 319.

²⁷ Usp. Velimir Blažević, *Ženidbeno pravo Katoličke crkve. Pravno – pastoralni priručnik*, str. 25.

galikanizma koji je rastavljanjem ženidbenog ugovora od sakramenta opravdavao jurisdikcijsku vlast države nad ženidbom.²⁸ Zakonik kanonskog prava iz 1983. godine piše: „Ženidbeni savez, kojim muška osoba i ženska osoba međusobno uspostavljaju zajednicu svega života po svojoj naravi usmjerenu k dobru ženidbenih drugova te k rađanju i odgajanju potomstva, Krist Gospodin uzdigao je među kršćenicima na dostojanstvo sakramenta.“ (kan. 1055 §1). Kao takvu, u dvojbi je uvijek smatramo valjanom. Tvrda i izvršena ženidba ne može se razriješiti nikakvom ljudskom vlašću, samo je smrt supružnika može razriješiti. Načelo nerazrješivosti ženidbe je ishodišna točka stava katoličke Crkve do braku, a Crkva nema nikakve povlasti nada ženidbenim zajedništvom koje je prešlo pod ovlast onoga „čije otajstvom treba naviještati.“²⁹ Kanon 1055 §1 također potvrđuje i pastoralna konstitucija Drugog vatikanskog koncila *Gaudium et Spes* koja kaže: „Tako se ljudskim činom, kojim supruzi sebe uzajamno predaju i primaju, rađa također, pred društvom, po božanskoj uredbi čvrsta ustanova: ta sveta veza u cilju dobra kako roditelja i potomstva tako i društva ne ovisi o ljudskoj samovolji.“³⁰ Naslanjajući se na Pastoralnu konstituciju, Red slavljena ženidbe u prethodnim napomenama također navodi kako je to sjedinjenje muškarca i žene i dobro djece koje iziskuje potpunu vjernost bračnih drugova te nerazrješivo jedinstvo veze.³¹ Također, Red slavljena ženidbe govori i o Kristu koji je čineći sve novo htio i ženidbu vratiti na prvotni oblik svetosti tako da sve ono što je Bog združio, čovjek ne rastavlja.³² Pastoralna konstitucija dalje razvija novo poimanje ženidbe te izjavljuje kako ženidba nije ustanovljena samo radi rađanja, odnosno da sama narav nerazrješivog saveza između osoba i dobra potomstva zahtjeva da se uzajamna ljubav supružnika u prvom redu iskazuje, ali i sazrijeva i napreduje. Pa i kada nema djece, ženidba ostaje zajednica i zajedništvo čitavog života te zadržava svoju vrijednost i nerazrješivost.³³ U uzajamnom darivanju, bračna ljubav nalazi svoje praktično ostvarenje. Ženidba također ima i društvenu dimenziju, a kao takvu civilna ili crkvena vlast mogu je zakonima uređivati i ograničavati, ali samo zbog opravdanih i teških razloga. Papa Ivan Pavao II. u svojoj pobudnici *Familiaris consortio* piše kako se prvo zajedništvo među supružnicima uspostavlja snagom ugovora o bračnoj ljubavi u kojoj su oni, u odnosu na Post 2, 24 postajući „jedno tijelo“, pozvani neposredno rasti u zajedništvu svakodnevnom

²⁸ Usp. Nikola Škalabrin, *Ženidba: pravno – pastoralni priručnik*, str. 35.

²⁹ Usp. Ante Mateljan, Sakramentalnost kršćanske ženidbe, u: *Crkva u svijetu*, vol. 43, ar. 4, 2008, str. 572.

³⁰ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gaudium et Spes*, Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu (7. prosinca 1965.), u: *Drugi vatikanski koncil: Dokumenti*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2008., br. 48.

³¹ Usp. Rimski obrednik: Red slavljena ženidbe, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1997, br. 2.

³² Usp. *Isto*, br. 5.

³³ Usp. *Isto*, br. 50.

vjernošću, obećanju uzajamnog predavanja koje pretpostavlja ženidba.³⁴ Značajka tog bračnog zajedništva je i njegova nerazrješivost, što je potrebno iznova naglašavati: „Poruku konačnosti one bračne ljubavi koja u Isusu Kristu ima svoj temelj i svoju snagu.“³⁵ Direktorij za obiteljski pastoral crkve u Hrvatskoj, ženidbu koja proizlazi iz saveza, ljubavi i vjernosti, navodi kao svjesnu i voljnu odluku koja ima dalekosežne posljedice. Nije tek puki sentimentalni osjećaj.³⁶ „Bračni život postaje sveta i posvećujuća stvarnost koja aktualizira i uprisutnjuje unutartrajstveni život iz kojeg izvire predanje Krista Crkvi te uzvratna darovanost Crkve Kristu.“³⁷ Kako kršćanski supružnici participiraju u punom i neopozivom Božjem darivanju u Kristu, tako njihov život postaje uprisutnjenje Kristova spasenja te očitovanje jedinstva Krista i Crkve.³⁸ Upravo zato kršćanska je ženidba nerazrješiva. Direktorij dalje navodi kao nerazrješivost ženidbe nije samo cilj kojem trebaju težiti kršćanski supružnici, nego je i minimum od kojeg se polazi kako bi se ostvarilo potpuno životno zajedništvo. Prihvatanje nerazrješivosti postaje pokretačka energija za razumijevanje, prihvaćanje. Nerazrješivost ženidbe nije prisiljavanje bračnih drugova na zajedništvo raznim zakonima, nego proizlazi iz Božjeg darivanja nerazrješivosti kao „ploda, znaka i zahtjeva posvemašnje vjerne ljubavi koju ima prema čovjeku i koju Gospodin Isus očituje prema svojoj Crkvi.“³⁹

1.4. SUDSTVO

1.4.1. Sudstvo općenito i mjerodavno sudište

Sam izraz sudište ima tri značenja: kao mjesto označava zgradu u kojoj se suđenje odvija; sudac ili sud označava one koji su opskrbljeni sudskom vlašću i mjerodavnošću; te u konačnici samu sudsku vlast koju zakon daje sucu.⁴⁰ Postoje različite vrste sudova, a njihov stupanj označava mjesto koje on zauzima u sudskoj hijerarhiji. Tako razlikujemo sud prvog stupnja, sud drugog stupnja tzv. *prizivni sud*, te sud trećeg stupnja odnosno sud Apostolske stolice.⁴¹ Obzirom na vlast koja sudi, sudovi mogu biti: dijecezanskih biskupa, redovničkih ordinarija i Apostolske stolice; dok obzirom na područje mogu biti: biskupijski, metropolijски,

³⁴ Usp. IVAN PAVAO II., *Familiaris consortio*. Apostolska pobudnica o braku i obitelji (22. studenoga 1981.), br 19., http://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/apost_exhortations/documents/hf_jp_ii_exh_19811122_familiaris-consortio.pdf (viđeno, 4. rujna 2020.)

³⁵ Usp. *Isto*, br. 20.

³⁶ Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Direktorij za obiteljski pastoral crkve u Hrvatskoj*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2002., br. 4.

³⁷ *Isto*, br. 6.

³⁸ Usp. *Isto*, br. 9.

³⁹ *Isto*.

⁴⁰ Usp. Nikola Škalabrin, *Postupci*, Katolički bogoslovni fakultet Zagreb: Teologija u Đakovu, Đakovo, 2000., str. 40.

⁴¹ Usp. *Isto*, str. 50

međubiskupijski, provincijalni, regionalni i nacionalni; a obzirom na sudsku vlast: redoviti i ovlašteni; zatim obzirom na broj sudaca: zborni, nezborni; a obzirom na postupak: sudski i upravni; te s obzirom na opseg mjerodavnosti: sudovi za više parnica ili za parnice točno određene kategorije. Reformom sudstva, papa Franjo pojednostavnio je parnice za proglašenje ništavnosti ženidbe. Tako više nije potrebno dobiti dvije jednake odluke prvog i drugog stupnja kako bi se ženidba proglasila ništavnom.

Ženidbeni postupci su posebni postupci. Kan. 1671 navodi kako ženidbene parnice krštenih pripadaju crkvenom sudu. Za one parnice o ništavnosti ženidbe, za koje nije mjerodavna Apostolska stolica, Zakonik navodi kako je mjerodavan: sud mjesta u kojem je sklopljena ženidba, sud mjesta u kojem tužena stranka ima prebivalište ili boravište, sud mjesta i kojem stranka tužiteljica ima prebivalište samo ako obje stranke borave na području iste biskupske konferencije i ako sudski vikar prebivališta tužene stranke pristane na to te sud mjesta u kojemu stvarno treba biti prikupljena većina dokaza, ali i tu treba pristanak sudskog vikara tužene stranke koji treba ispitati ima li tko prigovoriti što (usp. kan. 1673). Ženidbu su sposobni pobiti: ženidbeni drugovi ili promicatelji pravde kad je ništavnost već razglašena i to ako se ženidba ne može ukrijepiti ili kao to nije uputno (usp. kan. 1674).

1.4.2. Sudac i sudski vikar

Crkveni sudac je osoba ili skup osoba (kada se radi o sudskom vijeću) koje sudski rješavaju parnične i kaznene sporove po ovlasti koja im je dana od Crkve, ali pri tom moraju poštovati sve pravne propise. Njegova funkcija je javna. Sudac prvog stupnja u biskupiji je dijecezanski biskup kojem pripada „redovita, vlastita i neposredna vlast“. On sudsku vlast vrši osobno ili preko drugih osoba koje je on ovlastio, a takvu osobu nazivamo sudski vikar, čija je vlast redovita i vikarska. Sudskom se vikaru mogu dodati i pomoćnici koji se zovu pridodani sudski vikari.⁴² Sudski vikari moraju biti svećenici, uživati dobar glas, imati magisterij ili doktorat iz kanonskog prava te imati navršenih trideset godina. Mogu se ukloniti zbog važnog razloga, ne ostaju bez službe u slučaju prazne biskupske stolice, a ne može ga ukloniti niti biskupijski upravitelj. Zakonik kanonskog prava donosi zadaće koje su vlastite sudskom vikaru: presjedanje sudskim vijećem (usp. kan. 1426 §2); povjeravanje suđenja drugim sucima po unaprijed ustanovljenom redu (usp. kan. 1425 §3) osim kada biskup drugačije ne odluči; odlučuje o izuzeću sudaca koje traže stranke (usp. kan. 1449 §2); daje svoj pristanak u slučaju prikupljanja dokaza u sudu mjesta u kojem je to stvarno potrebno (usp. kan. 1673 §4);

⁴² Usp. *Isto*, str. 54.

ima odlučujuću vlast u postupcima ništavnosti ženidbe (usp. kan. 1686); izvršenu presudu priopćava ordinariju mjesta u kojem je ženidba sklopljena (usp. kan. 1685); ima pravo sudjelovanja na biskupijskoj sinodi (usp. kan. 463 §2, 2°).

Biskupova je obveza postaviti suce, a njih ne bi smjelo biti manje od pet uključujući i sudskog vikara. Za razliku od sudskog vikara, kao suci mogu biti imenovani i laici, ali uz odobrenje biskupske konferencije. Ipak, sudac laik ne može voditi parnice kao sudac pojedinac, a može se postaviti u sudsko vijeće samo jedan kako bi se sastavilo vijeće. Kako bi uopće mogao biti imenovan, sudac također mora uživati dobar glas te biti doktor ili magistar kanonskog prava.

Na temelju kan. 1446 o službi sudaca i sudskih službenika, kan. 1676 obvezuje sudca da pokuša izmiriti bračne drugove. Potrebno je poštovati pravednost u slučajevima kada nadzire nadu u dobar ishod.⁴³ Ukoliko sudac prihvati tužbu, treba priopćiti odluku o pozivu na sud tužene strane. Prođe li rok od petnaest dana od spomenutog priopćenja, a stranke ne zatraže utvrđivanje spornog predmeta, sudac će odrediti formulu dvojbe i priopćiti ju strankama. Ukoliko se parnične stranke ne slažu s odlukom sudca, mogu tražiti izmjene formule, ali je nikako ne smiju mijenjati, osim ako je na snazi nova odluka zbog važna razloga. Sudac tada mora saslušati i ostale strane te odvagnuti i njihove razloge.⁴⁴ Formulom dvojbe sudac određuje iz kojeg se razloga ili kojih razloga pobija valjanost ženidbe. Svaki razlog mora upućivati na određeni kanon Zakonika kanonskog prava. Utvrđivanje formule dvojbe sudac određuje bez prisutnosti stranaka, ali je potrebno voditi računa po pisanoj tužbi i mogućim pisanim prigovorima tužene strane. U prisutnosti stranaka je moguće formulirati dvojbu samo u slučajevima kada se radi o težim parnicama, kada pisani odgovori stranaka nisu dostatni ili kada jedna od stranaka traži sjednicu da se utvrdi sporni predmet.⁴⁵

1.4.3. Dokazi

Ukoliko nitko od stranaka ne uloži priziv, prelazi se na istraživanje parnice ili otvaranje dokazne faze. Sudac će dati strankama prikladno vrijeme da se iznesu ili dopune dokazi. Zakonik kanonskog prava pravi razliku između parnica u kojim se dokazuje neka zapreka koja je postojala prije sklapanja ženidbe i parnica u kojima se dokazuje manjkavost u ženidbenoj privoli. Tako je npr. kod zapreke spolne nemoći sudjelovanje stručnjaka

⁴³ Usp. *Isto*, str. 250.

⁴⁴ Usp. *Isto*.

⁴⁵ Usp. *Isto*, 252.

obvezatno, a kod parnica u manjkavosti privole, sudjelovanje stručnjaka se prepušta odluci suca. Većina će sudaca u ovakvoj parnici odlučiti uključiti stručnjake (npr. psihologe). Sudac mora paziti na sve rezultate parnice, tako se može dogoditi da on iznese dokaze koji se ne slažu s mišljenjem stručnjaka, a mogu biti i potpuno podudarni. Mišljenje stručnjaka je samo jedan u nizu dokaza koji će kasnije stvoriti cijelu presudu.

1.4.4. Preslušatelji i izvjestitelji

Sudac ili predsjednik sudskog vijeća mogu imenovati preslušatelja kako bi se obavilo parnično istraživanje. Mogu ga izabrati među sucima suda ili među osobama koje je za tu zadaću ovlastio biskup. Zamjena preslušatelja za vrijeme trajanja postupka zahtjeva opravdan i valjan razlog te ne smije nikako naštetiti strankama u postupku. Iako preslušatelje imenuje sudac ili predsjednik sudskog vijeća, ovlašćuje ih dijecezanski biskup. Može ih ovlastiti trajno ili za neku određenu parnicu. Preslušatelj mora imati određene vrline, treba se isticati ćudoređem, razboritošću i učenošću, a nije mu propisana dob ni akademski stupanj.⁴⁶ Zadaća preslušatelja je istražna, preslušava iskaze stranaka i svjedoka, zaprima spise koji se odnose na parnicu ili vještačenja. Nema jurisdikcijakse mjerodavnosti s obzirom na rješenje spora u kojeg je uključen. Kad posao preslušatelja privede kraju, istragu predaje sucu.

Izvjestitelj je sudac sudskog vijeća koji je izabran od predsjednika vijeća kako bi izvješćivao o parnici i sastavljao presudu. Njegovo određivanje je obvezatno, ali ne takvo da bi parnicu učinilo ništavnom. Izvjestitelj nije preslušatelj, premda jedan osoba može vršiti obje zadaće. Zadaće izvjestitelja su: pažljivo proučiti parnicu i izvlačiti iz spisa prikladne objektivne zaključke, detaljno izvijestiti o parnici na sastanku sudaca te pismeno izraditi presudu.⁴⁷ Zbog opravdanih razloga, izvjestitelja može zamijeniti predsjednik sudskog vijeća te na njegovo mjesto postaviti drugu osobu.

1.4.5. Promicatelj pravde, branitelj ženidbenog veza, bilježnik

Zadaća promicatelja pravde je da po službenoj dužnosti štiti dobro Crkve, njezina prava te njezine zakone i interese zajednice. Njegova uspostava je zapovjedna za svaku biskupiju.

Branitelj ženidbenog veza ima zadaću braniti valjanost veze u parnicama za proglašenje ništavnosti ženidbe ili svetog reda. Obvezno je njegovo postavljanje za svaku

⁴⁶ Usp. *Isto*, 63.

⁴⁷ Usp. *Isto*, 64.

biskupiju. Njegova neprisutnost čini parnicu nevaljanom, osim u dva slučaja: ako je prisutan, a nije bio pozvan ili ukoliko je pregledao spise prije presude, iako je bio nepozvan (usp. kan. 1433).

Njihovo imenovanje pripada dijecezanskom biskupu i prelatima koji su s njim izjednačeni. Oni moraju: uživati dobar glas, biti doktori ili bar magistri kanonskog prava te biti zauzeti za pravednost.⁴⁸ Jedna osoba može obavljati istu službu, ali nikako u istoj parnici. Dijecezanski biskup može ih ukloniti samo zbog opravdanog razloga.

Bilježnik napismeno izrađuje sudske spise. Njegovo je imenovanje također u nadležnosti dijecezanskog biskupa, a mora biti na dobrom glasu i besprijekoran. Ne traže se posebni naslovi. U parnicama u kojima postoji opasnost od pogibelji dobrog glasa svećenika, onda zadaću bilježnika preuzima drugi svećenik.

2. ŽENIDBENA PRIVOLA

2.1. Općenito o privoli

Ženidba nastaje privolom između dvije pravno sposobne osobe koju ne može nadomjestiti niti jedna ljudska vlast, niti netko može bilo koga od njih dvoje u tome zamijeniti. Zakonik kanonskog prava u kan. 1057 §2 definira privolu kao „čin volje kojom muška osoba i ženska osoba neopozivim savezom sebe uzajamno predaju i primaju da uspostave ženidbu“. Ženidbena privola predstavlja pravni čin čiji je rezultat ženidbeni ugovor. Naglašava se privola kao čin volje, ono što je spoznato može biti predmetom volje. Supružnici ulaze u neraskidivo zajedništvo u kojem predaju sami sebe. Kan. 1055 §1 za ženidbu upotrebljava biblijski pojam saveza, ali već u §2 naglašava ženidbeni ugovor koji predstavlja sakrament. Upravo taj ugovor je ženidbena privola, koja po svojoj kanonskoj definiciji obuhvaća čovjekovu „intelektualnu i voljnu sferu“.⁴⁹

U ženidbenoj privoli možemo razlikovati tri elementa: pravnu sposobnost osoba koje sklapaju ženidbu; davanje valjane privole od strane obaju supružnika; te održavanje kanonskog oblika prema načinu koji je propisala Crkva.⁵⁰ Privola je prije svega osobni čin volje u čijem davanju sudjeluje čovjekova moć prosvijetljena i vođena razumom. Tako dana

⁴⁸ Usp. *Isto*, 67.

⁴⁹ Slavko Zec, „Ženidbena privola i psihički život osobne – psihološko kanonska analiza ženidbene privole“, u: *Bogoslovna smotra*, vol. 78, 2008, br. 3, str. 653.

⁵⁰ Usp. Nikola Škalabrin, *Ženidba: pravno – pastoralni priručnik*, str. 181.

privola je slobodna, svjesna i odgovorna. Mjerodavna crkvena vlast može dati oprost od zapreka za sklapanje ženidbe (npr. zapreka različite vjere), ali nikada i ni u kojem slučaju ne može dati oprost od privole. Kanon 1057 §1 za privolu kaže kako ju „ne može nadomjestiti nikakva ljudska vlast“.

Privola je konstitutivnih element ženidbe. Skolastička teologija za privolu će kazati kako je ona *causa efficiens* ženidbe, sama bit ženidbe.⁵¹ Okolnosti koje mogu utjecati na razum ili volju, također će utjecati i na ženidbenu privolu. Zato će se u postupcima koji se odnose na proglašenje ženidbe ništavnom govoriti o potpuno isključenoj privoli ili o manjkavosti u privoli. Ona je kao takva pravno nevaljana, a ženidba nije postojala. Ženidbena je privola susret dviju volja s ciljem utemeljenja uređenog zajedničkog pravnog odnosa.⁵² Osobe koje se odlučuju sklopiti ženidbe moraju znati pravu svrhu i narav ženidbe. Ženidbena privola je životna odluka. Psihološki proces odlučivanja može nam pomoći u onim slučajevima kada je potrebno razjasniti utječe li pojedini element na valjanost ženidbene privole kao takve.

Ženidbena privola nevaljana je u trenutku teške psihičke bolesti ili smanjene upotrebe razuma. Bitno je da supružnici imaju znanje da je ženidba zajednica između muškarca i žene usmjerena na rađanje djece. Supružnici moraju imati određenu duševnu zrelost kako bi shvatili i znali onoliko koliko im je potrebno kako bi sklopili ženidbu. Također, zabluda u osobini osobe čini ženidbu nevaljanom. Gleda se na samu osobu kao supružnika. Jedna od stranki je u ovom slučaju mogla biti prevarena ili je stvarnost u koju je ona bila uvjerena u potpunosti drukčija, a takvi razlozi čine ženidbu nevaljanom. S druge par strane, zabluda u osobini osobe ne utječe na valjanost ženidbe. Privola je nevaljana i u slučajevima zlonamjerne prijevare o nekoj osobini druge stranke koja po svojoj naravi može teško narušiti zajednicu ženidbenog života. Ukoliko je osoba zlonamjernom prijevarom bila iskorištena, ženidba je nevaljana. Zabluda o jednosti i nerazrješivosti ženidbe ili sakramentalnom dostojanstvu ženidbe čine ženidbu nevaljanom. Ipak, ukoliko jedno od zaručnika ili čak oboje ne bi znali bitna svojstva ženidbe, ona bi i dalje bila valjana osim ako se zabluda ne očituje u njihovoj volji. Ukoliko netko misli da sklapa nevaljanu ženidbu, ali ipak dobronamjerno ulazi u nju, a da to nije utjecalo na njegovu volju, privola je valjana, brak nije ništavan. Ukoliko jedna od strana u trenutku davanja privole isključi neki bitni sastavni dio ili neko bitno svojstvo ženidbe, nevaljano sklapa ženidbu. Ženidba pod uvjetom o budućem također je nevaljana

⁵¹ Usp. *Isto*.

⁵² Usp. *Isto*, 182.

sklopljena, dok pod uvjetom o prošlom ili sadašnjem valjana ili nevaljana, ovisno o samom uvjetu. Nevaljana je ženidba ona koja je sklopljena zbog prisile ili straha koji je osobi nanesen izvana. To ruši privolu kao čin volje. Razlikujemo fizičku, moralnu prisilu te strah kao posljedicu. Prisila ili strah onemogućuju upotrebu razuma koji dovodi do potpunog nedostatka privole. Moralna prisila ne priječi izricanje određene privole, ali ju bitno kvari što kasnije otvara mogućnost za proglašenje ništavnosti ženidbe. Strah koji čini privolu nevaljanom mora biti uzrokovan izvana, težak i prethoditi odluci. To je strah od nekog zla, odnos podložnosti i poštovanja između pretpostavljenog koji utjeruje strah i podložnika koji ga trpi.⁵³

2.2. Psihički aspekt ženidbene privole

Psihički vid ženidbene privole obuhvaća posljednji stadij odlučivanja. S druge strane, kanonski vid ženidbene privole jest pravni čin sa svim njezinim posljedicama.⁵⁴ Upravo su ova dva vida ključna u sudskoj praksi kod odlučivanja o valjanosti neke privole.

Svaka naša odluka, pa tako i ženidbena privola kao odluka za bračni savez, ovisi o psihičkoj strukturi donositelja odluke. Američki psihoanalitičar Joseph Nuttin predstavio je tri reda psihičkog života: njenu psihofiziološku, psihosocijalnu i racionalnu razinu.⁵⁵ Psihofiziološka razina odnosi se na zadovoljavanje tjelesnih funkcija (potreba za hranom i pićem), psihosocijalna razina je potreba za zajedništvom s drugim bićem sličnim sebi, dok racionalna razina omogućava čovjeku da nadiđe samoga sebe te da dođe do ideja, ciljeva i značenja koji obilježavaju život ljudskog bića. Osoba može živjeti pravedno, slobodno i u suživotu s drugom osobom. Ljudski čin je donošenje i izvršenje odluke, a to samo može postići čovjek.

Luigi Maria Rulla donio je antropološki pogled u kojem također postoje tri razine psihičkog života. Prva razina ulazi u tradicionalnu kategoriju moralne odgovornosti u kojem osoba poznaje elemente bitne za donošenje i izvršenje odluke te donosi odgovornu odluku. Osoba spoznaje i napetost između *stvarnog Ja* i *idealnog Ja*, te je zato moralno odgovorna uskladiti svoj život s vrednotama u skladu s kojima je odnijela odluku, u ovom slučaju sklapanje ženidbe i davanje privole. Druga dimenzija spada u područje podsvjesnog iz kojeg izlaze poteškoće mi zapreke. Osoba ne može prepoznati nesklad između ideala koje je izabrala i sklonosti koje joj ostaju nepoznate, ali su one itekako stvarne. Osoba se ne vidi u

⁵³ Usp. Pero Pranjčić, *Posvjetiteljska služba Crkve*, Glas koncila, Zagreb, 2016., str. 252.

⁵⁴ Usp. Slavko Zec, „Ženidbena privola i psihički život osobne – psihološko kanonska analiza ženidbene privole“, str. 659.

⁵⁵ Usp. *Isto*.

nedostacima, ali drugi ljudi oko nje primjećuju nedosljednosti i nesklad između vrednota i sklonosti. Osoba ovdje nema moralnu odgovornost, psihički ostaje nezrela. U trećoj dimenziji može se identificirati psihička patologija koja otkriva prave znakove psihičke bolesti. Osoba nije u stanju ostvarivati nikakve naravne vrijednosti i nesposobna je za ljudski čin.⁵⁶

Isusovac Bernard Lonergan predložio je esencijalnu i efektivnu slobodu u kojoj je esencijalna sloboda prisutna u osobi koja je sposobna razumjeti i htjeti. S druge strane, efektivna sloboda se ne zaustavlja samo na intelektualnoj i voljnoj sposobnosti, ona je ostvarenje esencijalne slobode koja daje konačne rezultate.⁵⁷ Kod ženidbe i davanja privole to znači sposobnost za vlastiti izbor (npr. ući u ženidbu s određenom osobom). Ipak, Lonergan tvrdi da osoba može posjedovati esencijalnu slobodu, slobodno razumjeti i htjeti neki predmet, ali ne znači da posjeduje efektivnu slobodu, odnosno ostvarenje onoga što spoznaje i hoće. Javlja se prepreke koje proizlaze iz psihičkih bolesti i podsvijesti koje ne dozvoljavaju slobodan prostor i uvjete da se odluka do kraja izvrši.⁵⁸ Ukoliko osoba ne bi imala esencijalnu slobodu, odnosno sposobnost razumijevanja i htijenja, očito je kako je ženidbena privola takve osobe nevaljana. Osoba je nesposobna za razumijevanje bitnih svojstava ženidbe. Ne može se hitjeti ono što se najprije nije spoznalo.

Nemogućnost preuzimanja bitnih ženidbenih obveza mora prethoditi i postojati u vrijeme sklapanja ženidbe. Ukoliko bi takva mogućnost nastala nakon sklapanja ženidbe, kao takva nema utjecaj na već sklopljenu ženidbu.⁵⁹ Odlučivanje nalazi svoju konkretnu primjenu u ženidbenoj privoli. Psihološkim procesima odlučivanja možemo sigurnije razjasniti elemente koji bi utjecali na (ne)valjanost ženidbene privole. O pravoj nesposobnosti za ženidbenu privolu možemo govoriti samo onda kada je esencijalna sloboda ugrožena, odnosno kad je uopće nema. Esencijalnu slobodu u pitanje dovode duševni poremećaji koji bitno smanjuju uporabu razuma i volje bilo u kontekstu nedovoljnog služenja razumom ili teškog manjka prosuđivanja. Mnogi zaručnici svjesno i slobodno izabiru ženidbu, međutim u tijeku bračnog života nailaze na probleme koji onemogućuju njihovo zajedništvo te traže proglašenje ženidbe ništavnom. Postavlja se pitanje efikasnosti privole koja bi, gledajući izvana, bila ispravna. Ženidbena privola nije dala željene rezultate ni postigla učinke u odnosu na ženidbena prava i obveze jer supružnici ne daju učinak privoli. Takva neučinkovitost privole je navela stručnjake kanonskog prava i cijelu sudsku praksu da razmotre sve

⁵⁶ Usp. *Isto*, str. 660. – 661.

⁵⁷ Usp. *Isto*, str. 661. – 662.

⁵⁸ Usp. *Isto*, str. 662.

⁵⁹ Usp. Velimir Blažević, *Ženidbeno pravo Katoličke Crkve. Pravno – pastoralni priručnik*, str.160.

okolnosti. Je li u trenutku davanja privole postojao nekakav psihički razlog, makar na latentan način koji je učinio da osoba ne može prihvatiti prava i obveze koje proizlaze iz ženidbe? Ako je zaručnik esencijalnom slobodnom spoznao i konačno donio odluku da s određenom osobom suprotnog spola uđe u ženidbu, onda efektivnom slobodom mora biti sposoban odluku provesti u djelo.⁶⁰ Zakonik traži minimalnu spoznaju, a ne savršenu, te zato kaže „bitne ženidbene obveze“. Iz istraživanja jasno dolazi zaključak kako zaručnici, prema kan. 1095 u trenutku davanja privole moraju imati esencijalnu i efektivnu slobodu kako bi ženidbena privola bila valjana.

Također, složeni su i slučajevi u kojima podsvijest utječe na efektivnu slobodu. Takve okolnosti mogu ograničiti sposobnost izvršavanja ženidbenih dužnosti, no još uvijek ih ne oduzima potpuno. Samo ograničavanje sposobnosti može u ženidbi biti uzrok pojavljivanja poteškoća, pa čak i dovesti do konačnog raskida. Neuspjeh bračnog zajedništva nije dokaz nesposobnosti onih koji sklapaju ženidbu, jer mnogi nisu prihvatili težinu bračnog zajedništva bilo zbog blokada podsvijesti ili lakših patologija, bilo zbog manjkavosti u moralnom redu. Supružnici u trenutku izricanja privole imaju sasvim ispravnu namjeru, ali su se u bračnom životu pojavile poteškoće u ostvarivanju te odluke. Tu je srž razlikovanja „nevaljanih ženidbi“ koje nikada nisu postojale i „neuspješnih ženidbi“ koje su postojeće, samo nisu uspjele.

U parnicama koje istražuju ništavnost ženidbe zbog manjkavosti ili nevaljanosti ženidbene privole nužna je suradnja psihologa i psihijatarata s jedne strane te kanonskog prava s druge strane. Kao i u svakoj suradnji dvije ili više grana znanosti, suradnja treba poštovati načela autonomije svake znanosti u njezinom području.

2.3. Kan. 1095

„Nesposobni su za sklapanje ženidbe: oni koji nisu dovoljno sposobni služiti se razumom; oni koji boluju od teškog pomanjkanja prosuđivanja o bitnim ženidbenim pravima i dužnostima koje treba da se uzajamno predaju i primaju; oni koji zbog razloga psihičke naravi ne mogu preuzeti bitne ženidbene obveze“ (kan. 1095). Uvodni kanon o ženidbenoj privoli donosi tri razloga u kojima pojedina osoba nije sposobna sklopiti ženidbu. To su nedostaci i pomanjkanja koji po sebi čine privolu nevaljanom iskrivljujući samu sposobnost osobe, ona više nije u stanju prosuđivati i kod nje se stvara „moralna nemoć“. Formuliranje ovoga kanona plod je dugogodišnjih rasprava. Kritike koje su dolazile na račun ovoga kanona

⁶⁰ Usp. Slavko Zec, „Ženidbena privola i psihički život osobe – psihološko kanonska analiza ženidbene privole“, str. 664.

navode da je potrebna veća jasnoća kako se ne bi dalo povoda za dvojbe i neodlučnosti. Ovaj kanon veliku važnost pridaje psihičkom zdravlju osoba, kao temelju za proglašenje ništavnosti ženidbe na temelju manjkavosti u privoli.

U broju 1, kanona 1095. susrećemo one osobe koje se nedovoljno služe razumom. Za valjano uspostavljanje bračnog saveza nije dovoljno da osobe posjeduju samo naravnu sposobnost koja se traži za izvršenje ljudskog čina. Traži se također da ta sposobnost bude primjerena važnosti ženidbe. Kao što je već spomenuti Bernard Lonergan u svojem istraživanju donio: ukoliko osoba ne bi imala esencijalnu slobodu, odnosno sposobnost razumijevanja i htijenja, očito je kako je ženidbena privola takve osobe nevaljana. Osoba je nesposobna za razumijevanje bitnih svojstava ženidbe. Nesposobnost služenja razumom može biti uzrokovana endogenom naravi što je slučaj kod urođenog ili stečenog umnog pomanjkanja ili nastupiti kao posljedica organski povezanih bolesti kao npr. multiple skleroze. Privola jest i treba biti u potpunosti ljudski čin, a kao takav ona treba biti voljna i odgovorna. Zbog takvih razloga, pri davanju privole u ženidbi traži se psihička zrelost bračnih drugova. Prema kan. 97 §2, uporaba razuma stječe se s navršениh sedam godina života te, iako se uračunava u spoznajno područje čovjeka, djeluje u uzajamnoj povezanosti sa voljenim aspektom. Uporaba razuma bitna je za ostvarenje voljnog, slobodnog i odgovornog ljudskog čina te zbog toga bilo koji oblik pomanjkanja ili nedovoljna uporaba razuma čini privolu nevaljanom. Lišenost uporabe razuma može biti trajna ili privremena. Trajna nesposobnost služenja razumom nastaje zbog pomanjkanja ili iskrivljenja uporabe razuma, koji je u nekom trenutku spriječilo potreban razvitak ili zrelost osobe. Takve osobe nazivaju se slaboumnima, idiotima, bezumnima, itd.⁶¹ Privremena nesposobnost služenja razumom nastaje zbog određenog poremećaja koji se duguju prigodnim ili prolaznim uzrocima psihičke ili fizičke naravi, a postoje u trenutku sklapanja ženidbe. Takvi privremeni uzroci mogu biti: grozničavo bunilo, pretjerana srdžba, hipnoza, pijanstvo, utjecaj narkotika, itd. Nije bitno je li njihov razlog postojanja izazvan namjerno ili slučajno.⁶² Pomanjkanje prosuđivanja nije psihička bolest koja trajno ili privremeno oštećuje mogućnost shvaćanja. Ovdje se radi o ograničenom razvitku ljudskog razuma, zbog kojeg osoba nije u stanju izreći valjanu ženidbenu privolu. Za ženidbu su sposobne one osobe koje imaju minimalno znanje o naravi ženidbe (usp. kan. 1096 §1). Međutim, ukoliko je manjak prosuđivanja progresivnog karaktera, te je osoba kao takva predodređena za određenu bolest, ono kao takvo može stvoriti ozbiljan pokazatelj neke

⁶¹ Usp. Nikola Škalabrin, *Ženidba: pravno – pastoralni priručnik*, str. 184.

⁶² Usp. *Isto*.

duševne bolesti. *Lucida intervalla*, odnosno svijetli trenuci, predstavljaju privremena popuštanja umne bolesti ili bilo kojega psihičkog poremećaja koji ima trajni karakter. S obzirom na pitanje „može li se ženidba sklopljena u svijetlim trenucima smatrati valjanom?“ Zakonik ništa ne određuje. Pojedini autori smatraju ju valjanom, dok drugi imaju protivno mišljenje pozivajući se na kan. 1322 i 1323 §6 prema kojima se svi oni koji su „nesposobni služiti se razumom“ smatraju nesposobnima za počinjenje kaznenog djela, makar kazneno djelo napravili u času svijetlih trenutaka. Slijedom toga ne podliježu nikakvoj kazni.⁶³ Ti autori smatraju da se isto može primijeniti i na ženidbu. Osobe koje su trajno nesposobne služiti se razumom, nesposobne su i za davanje privole za vrijeme svijetlih trenutaka. Ovo mišljenje ima smisla ako se uzme u obzir da osobe s nesposobnošću služenja razumom zbog naravi svoje bolesti nisu u stanju preuzeti bitne ženidbene obveze koje proizlaze iz ženidbe, a koje zahtjeva kan. 1095, 3°, iako imaju „svijetle trenutke“. Moderna psihijatrija smatra da kod težih psihičkih oboljenja nema slučajeva „svijetlih trenutaka“. Čak se i u komentarima Dekretala Aleksandra III. navodi kako ljudi nisu pri zdravoj pameti premda se čini da jesu.⁶⁴ U presudama Rimske Rote primjećuje se slijedeće: ako se dokaže da je umna bolest postojala prije sklapanja ženidbe, pretpostavlja se da ona postoji i u činu sklapanja ženidbe; ako se dokaže da se bolest očitovala kasnije, pretpostavlja se da je razum osobe zdrav u sklapanju ženidbe, osim ako je prošlo relativno kratko vrijeme; pošto se dokaže ludilo, bilo ono prethodno ili naknadno u odnosu na sklapanje ženidbe, ima veću trajnost i djelotvornost; u slučajevima oligofrenije, odnosno stanja umnog pomanjkanja koje je urođeno ili stečeno u ranom djetinjstvu, kao i kod svake umne slabosti s progresivnim karakterom, isključena je mogućnost „svijetlih trenutaka“.⁶⁵ Ovdje je riječ o jednostavnim postavkama, dok s druge strane postoje sudski slučajevi u kojima su činjenice nerijetko poprilično složene te nije lako prihvatiti njihov realni utjecaj na valjanost privole kao ni njihovu realnu težinu. Zbog ovakvih slučajeva, sudac je dužan držati se kan. 1680, koji nalaže da se u parnicama o spolnoj nemoći ili o nedostatku privole zbog duševne bolesti, sudac posluži mišljenjima stručnjaka, osim ukoliko okolnosti pokažu da je to nekorisno.

U broju 2, kanona 1095. spominju se one osobe koje boluju od teškog manjka prosuđivanja. Sam Zakonik kanonskog prava učestalo naglašava razboritost, bitnu i odlučujuću stvar u mnogim slučajevima, pa tako i kod ženidbene privole. Kanon naglašava kako se radi o teškom pomanjkanju prosuđivanja o bitnim pravima i dužnostima ženidbe –

⁶³ Usp. *Isto*, str. 185.

⁶⁴ Usp. *Isto*.

⁶⁵ Usp. *Isto*.

nerazrješivost, jednost prihvaćanje i odgoj djece, uzajamno pomaganje na putu k svetosti koje traju čitava života. Potrebno je da su supružnici svjesni barem bitnih prava i obveza koje proizlaze iz ženidbena saveza. Kanon 1095, 2° odnosi se na „umjerenost prosuđivanja“, kritičku sposobnost, koja je vlastita praktičnom području razuma, a predstavlja posebnu zrelost usmjerenu na čin od posebne važnosti i odgovornosti koji potpuno zahvaća život muške i ženske osobe koji se uzajamno predaju i primaju neopozivim savezom. Osoba mora biti obdarena odgovarajućom psihičkom zrelošću jer nije dovoljno da ima dostatnu uporabu razuma. Osobe koje boluju od teškog manjka prosuđivanja, tj. „umjerenosti prosuđivanja“, nisu u stanju dovoljno prosuditi bitna prava i dužnosti ženidbe te su kao takvi nesposobne za sklapanje ženidbe. Ova se zakonska normativa razlikuje se od „nedovoljne uporabe razuma“, ali uporaba razuma može opstojati i s pomanjkanjem umjerenosti prosuđivanja. Može se imati potpuna spoznaja ženidbe, a istodobno se može ne biti u stanju prihvatiti bitna prava i dužnosti koji proizlaze iz nje. Kako bi ženidbena privola bila valjana, mora biti plod dostatne razumske sposobnosti i dostane umjerenosti prosuđivanja razmjerne težini ženidbe. Osobi koja bi u trenutku davanja privole bila lišena umjerenosti prosuđivanja ili vrednovanja vlastitih odluka, nedostajala bi sloboda izbora zbog koje ne bi bila u stanju dati valjanju privolu. Ženidba je tako nevaljana. Nedostatak umjerenosti prosuđivanja mora biti težak jer se upravo prema njezinoj težini određuje je li ženidba valjana ili ne. Stručnjaci za ženidbeno pravo namjerno su naglasili i ostavili riječ „težak“ zbog znanstvenih, ali i praktičnih razloga kako zbog odredbe sudci ne bi upali u laksizam. Nije potrebna potpuna ili savršena zrelost, upotrebljava se izraz koji je ublažen, „umjerenost“ čiji su predmet promatranja „bitna ženidbena prava i dužnosti koje treba da se uzajamno predaju i primaju“. Umjerenost prosuđivanja pripada odlučnom području volje. Psiholozi navode kako se ona očituje nakon spoznajne sposobnosti, obično oko dvanaeste godine života. Glavni razlozi nezrelosti prosuđivanja su psihoseksualne naravi, ali takve bolesti ne proizlaze nužno iz psihičkih bolesti, iako su najčešći uzroci. One mogu proizaći i iz umne zaostalosti koja se nikako ne smije poistovjetiti s psihičkim oboljenjima. Može također proizaći i iz afektivne nezrelosti koja priječi uspostavu međusobnih odnosa. Može se očitovati u pretjeranosti ovisnosti o majci ili ocu ili ograničenosti interesa na vlastitu osobu kao što su narcisoidnost, egocentričnost, itd. Stanja afektivne nezrelosti mogu uzrokovati stanja nesigurnosti, nemira slabu emotivnu kontrolu, slabosti volje, itd. Svi ti faktori dovode u pitanje umjerenost prosuđivanja osobe te je mogu učiniti nesposobnom za davanje valjanje ženidbene privole. Zaručnici bi trebali imati

i praktičnu sposobnost razboritog i kritičkog rasuđivanja i mogućnost prosudbe, npr. je li uputno ili ne preuzeti na sebe bračne dužnosti i odgovornosti s nekom osobom.⁶⁶

Broj 3, kanon 1095. spominje one osobe koje zbog razloga psihičke naravi ne mogu preuzeti bitne ženidbene obveze. Osobe koje ne mogu postići psihičku uravnoteženost kako bi vodile skladan obiteljski život. Razlozi psihičke naravi mogu biti razne psihoze, nastranosti, ovisnosti o opijatima, tj. sva ona stanja psihičke naravi koja osobu čine trajno nesposobnom za preuzimanje bračnih obveza, a kao takvu čine ju i nesposobnom za sklapanje ženidbe i život u bračnoj zajednici. Nastanak ovoga kanona prati četiri faze. U početnoj fazi, kanon je govorio o nesposobnosti bez određivanja uzroka pa je tako kanon glasio: „Nesposobni su za sklapanje ženidbe oni koji ne mogu preuzeti prava ili ispuniti bitne ženidbene obveze.“ Druga faza formulirala je kanon netočno ga ograničavajući samo na teške psihoseksualne anomalije, a glasio je: „Nesposobni su za sklapanje ženidbe oni koji zbog teške psihoseksualne anomalije ne mogu preuzeti bitne ženidbene obveze“. Treća faza formulirala je nesposobnost protegnutu na sve psihičke anomalije, pa je tako nacrt kanona izgledao ovako: „Nesposobni su za sklapanje ženidbe oni koji zbog teške psihičke anomalije ne mogu preuzeti bitne ženidbene obveze.“ Završna faza odlučila je da se izraz „teška psihička anomalija“ zamijeni širim, a istodobno manje teškim izrazom, koji je otvoren za procjenjivanje cjelokupne osobnosti subjekta. Taj tekst nalazi se u Zakoniku kanonskog prava. Svaki razlog psihičke naravi čini ženidbu nevaljanom ukoliko čini osobu nesposobnom, premda je obdarena dostatnom umjerenošću prosuđivanja i uporabom razuma. Nesposobnost za prihvaćanje bitnih ženidbenih prava i obveza proizlazi iz fizičke ili moralne nesposobnosti njihova ispunjavanja. Psihičke anomalije uglavnom određuju nesposobnost osobe, ali nisu isključeni niti drugi razlozi psihičke naravi koji nisu okarakterizirani kao bolest. To bi npr. bila neka „nenormalna“ shvaćanja o ženidbi, odnosno stavovi potpuno suprotni od stvarnih shvaćanja ženidbe, zbog kojih je subjekt nesposoban ispuniti i preuzeti bitna ženidbena prava i obveze. „Nenormalno“ shvaćanje kosi se s definicijom ženidbenog saveza kojega sklapaju muška i ženska osoba za cijeli život, koja je po svojoj naravi usmjerena k dobrom ženidbenih drugova, rađanju i odgajanju potomstva. U jeku rasprava o formulaciji ovoga broja u kan. 1095, sedamdesetih godina dvadesetog stoljeća, nekolicina nizozemskih crkvenih sudaca prihvatili su nespojivost karaktera kao razlog za proglašenje ništavnosti ženidbe. Nespojivost karaktera se na široko upotrebljavala i još uvijek upotrebljava u parnicama za rastavu braka na građanskom sudu nekih država. Crkveni sud ipak ne može prihvatiti takav razlog budući da

⁶⁶ Usp. Velimir Blažević, *Ženidbeno pravo katoličke Crkve. Pravno pastoralnih priručnik*, str. 158.

nespojivost karaktera čini bračni život teškim, no ne donosi nesposobnost preuzimanja bitnih ženidbenih prava i obveza, osim ako razlog ipak nije iz spektra kliničkih oboljenja. Ovakvu praksu nizozemskih crkvenih sudaca osudilo je Vrhovno Sudište Apostolske Signature.⁶⁷ Anomalije koje čine ženidbu ništavnom na temelju ovoga broja teško je opisati i klasificirati zbog razlike među stručnjacima u vidu nozoloških sadržaja i terminologije. Pri parnicama za proglašenje ništavnosti ženidbe, one se promatraju kroz tri skupine: neuroze, psihoze i psihopatije. Njih može prouzročiti nedovoljna uporaba razuma, jednako neodgovarajuća umjerenost prosuđivanja i nesposobnost preuzimanje bitni ženidbenih prava i obveza. One će, kao takve, uzrokovati ništavnost ženidbe ukoliko imaju negativan učinak na subjekt koji onda više nije sposoban dati svoju privolu. Neuroza je vrsta duševne bolesti bez vidljivih promjena u živčanom tkivu ili organizmu kod kojeg se ne javlja gubitak razumijevanja stvarnosti ni veće odstupanje od socijalnih normi.⁶⁸ Predstavlja emotivni poremećaj veće ili manje težine karakteriziran stanjem depresije, tjeskobe i kompleksom manje vrijednosti. Njima se nerijetko pridružuju napadaji srdžbe, zavisti, opsesivna ponašanja, itd., zajedno s pojavama tjelesne vrste zbog čega se javlja tjeskoba koja se pokušava otkloniti nizom obrambenih mehanizama kao što su drhtanje, grčevi, pojačan rad srca, itd. Uzrok neuroze su konflikti koji su nesvjesno potisnuti. Kod neuroze, bolesti se nesvjesno javlja u skrivenom ili regresivnom obliku. Sigmund Freud smatrao je osnovom neuroze neriješeni spolni konflikt, dok ju drugi autori smatraju uvjetovanjem neprimjerenih oblika ponašanja. Glavni oblici neuroza su: neuroza strepnje koja je među najraširenijima (osoba se nalazi u stanju brige i nesigurnosti, ali ne zna točan razlog svoje zabrinutosti i strepnje); zatim depresivna neuroza (kod koje osoba pada u duboku potištenost označenu pesimističnom vizijom života i gubitkom svakog interesa za vlastitu aktivnost); potom fobična neuroza (koja je tipična za osobe zahvaćene osjećajem mučnog i nekontroliranog straha patološkog karaktera. U to spadaju razni strahovi, npr. strahovi od visine, grmljavine, zatvorenog prostora, dubine itd. Fobija može biti simptom teških emocionalnih poremećaja koji osobu čine nesposobnom za odgovornu odluku); opsesivno – prinudna neuroza (koja se sastoji u neodoljivom impulsu da subjekt misli na određene stvari ili da vrši određene čine); i u konačnici neuroza hipohondrije (koja se očituje kroz pretjeran strah za vlastito zdravlje zbog nekog nevažnog ili nerijetko umišljenog nedostatka).⁶⁹ Liječenje neuroze provodi se psihoterapijom.

⁶⁷ Usp. *Isto*, str. 189.

⁶⁸ www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=43567 (preuzeto 2. svibnja 2020.).

⁶⁹ Usp. Nikola Škalabrin, *Ženidba: pravno – pastoralni priručnik*, str. 190.

Drugi oblik oboljenja je psihoza – stanje koje obično nastaje kroz određeno vrijeme, ali se razlikuje ovisno o poremećaju unutar kojeg nastaje. Akutna psihoza karakterizirana je dominantno pozitivnim i psihomotornim simptomima, dok je postakutna faza karakterizirana dominantno negativnim i kognitivnim sposobnostima. Stvaraju se iskrivljene percepcije stvarnosti te tako remete funkcioniranje pogođene osobe. Osoba u stanju psihoze teško komunicira s okolinom i teško obavlja zadatke koje je ranije obavljala bez ikakvih problema.⁷⁰ Psihozu karakterizira više različitih skupina simptoma, neki su pozitivni simptomi (sumanute ideje, obmana osjetila, doživljaj proganjanja, itd.), a neki su negativni (gubitak volje, socijalno povlačenje, dekoncentracija, itd.). Mogu biti i afektivni (tjeskoba) i psihomotorni simptomi (usporenost pokreta). Psihoza je težak oblik duševne bolesti koja duboko iskrivljuje psihu pojedinca i njegov odnos prema stvarnosti te ga čini nesposobnim za funkcioniranje u normalnom društvu. Uzroci psihoze su različiti, a znanost ih obično dijeli u tri velike skupine: organske (prouzročene fizičkom provedbom centralnog živčanog sustava ili degenerativnim povredama mozga ili leđne moždine, a to je npr. epileptična psihoza); funkcionalna psihoza (prouzročena je nekim uzrokom psihičkog karaktera); i toksična psihoza (proizlazi iz zloupotrebe alkohola i raznih opijata, i može uzrokovati tzv. „*delirium tremens*“). Staračke i predstaračke psihoze mogu ovisiti o regresivnim procesima psihičke ili fizičke vrste, a ubrajamo ih u organske psihoze. Najvažniji i najrašireniji oblici psihoza su shizofrenija, paranoja, manično-depresivna psihoza, psihopatija, oligofrenija i hipererotizam.

Shizofrenija je psihička bolest i složeni poremećaj funkcije mozga koja se sastoji od skupina karakterističnih simptoma. Oboljeloj osobi otežava, iskrivljava ili sasvim onemogućava razlikovanje realnih od nerealnih doživljaja ili iskustava. Osoba gubi logično razmišljanje, gubi svoje uobičajene odrednice i kreće se u nesuvislom i nelogičnom svijetu.⁷¹ Dijeli se na jednostavnu, u kojoj nema delirija i halucinacija, ebfreničnu u kojoj prevladavaju afektivni poremećaju, katatoničnu u kojoj prevladavaju voljni poremećaju i paranoidnu koja izaziva poremećaj razumnog područja. Paranoja je funkcijski psihički poremećaj čiji su simptomi ideje proganjanja, veličine ili ljubomore. Ne propadaju intelektualne funkcije osobe, niti osoba ima halucinacije. Osobe se ponašaju sasvim normalno dok ih neki podražaj ili okolnost ne potaknu na sklop bolesnih ideja.⁷² Sigmund Freud kaže kako paranoje proizlaze iz potisnutih homoseksualnih želja. Paranoju karakterizira manijački deliriji različitih vrsta: proganjanje, erotična manija, erotomanija, megalomanija, egoizam. Izvan faza delirija,

⁷⁰ www.plivazdravlje.hr/aktualno/clanak/31837/Psihoza-simptomi-i-lijecenje.html (preuzeto 2. svibnja 2020.).

⁷¹ www.plivazdravlje.hr/tekst/clanak/16143/Sto-je-shizofrenija.html (preuzeto 2. svibnja 2020.).

⁷² www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=46641 (preuzeto 2. svibnja 2020.).

paranoidna osoba zadržava svoje psihičke funkcije, držanje i aktivnosti. Za vrijeme trajanja delirija osoba je obično bistra i svjesna. Manično – depresivna psihoza je stanje u kojem pacijent ima izmjenjive faze razdražljivosti i duboke depresije s više ili manje produženim razdobljima popuštanja. Najpoznatija je pod nazivom „bipolarni poremećaj“. Obično počinje depresijom, a u nekom razdoblju se javlja barem jedno razdoblje manije. U najtežem, prvom stupnju, kratke depresivne epizode se izmjenjuju jakim maničnim epizodama, dok se u drugom stupnju poremećaja kratke depresivne epizode zamjenjuju hipomanijom.⁷³ U fazama manije osoba je razgovorljiva, euforična i puna sebe, ali može podleći pretjeranom fantaziranju i halucinacijama. U fazi depresije trpi od malodušnosti i duboke potištenosti, pesimistična je što može dovesti čak do samoubojstva. Zanimljiva je činjenica da manično – depresivna psihoza češće pogađa žene. Treća skupina psihičkih anomalija je psihopatija, odnosno trajni poremećaj osobnosti, ili stanje osobe koja se u ponašanju više ili manje razlikuje od prosjeka normalnog. Riječ je o ograničenim osobama na prijelazu psihičkog zdravlja i bolesti uglavnom bez intelektualnih poremećaja, nekad čak i intelektualno natprosječnima. To je patološka anomalija osobnosti očitovana preko različitih karakternih poremećaja, osjećaja manje vrijednosti, egocentrizma pri čemu je razum sam po sebi netaknut.

Četvrta i posebna skupina anomalija je već spomenuta oligofrenija ili frenastenija, mentalna retardacija i duševna nezrelost koja može biti prirođena ili stečena. Uzroci mogu biti kromosomske anomalije, alkoholizam roditelja ili neke druge intoksikacije, infekcije moždanog tkiva, porođajne traume, itd.⁷⁴ Poznajemo različite stupnjeve i oblike ovog oboljenja: umna slabost (IQ 70 – 50), imbecilnost (IQ 50 – 30) i idiotizam (IQ ispod 30). Peta anomalija je hipererotizam, pretjerani oblik seksualnog uzbuđenja koji dovodi do traženja pretjeranog zadovoljavanja seksualnog nagona. Kod muškaraca ga nazivamo satirijaza, a kod žena je to nimfomanija.

Jedna od problematika, koju ovdje promatramo kao šestu anomaliju koja ulazi u razmatranje kan. 1095, 3° jest i homoseksualnost, odnosno seksualna anomalija koja traži erotski užitak s osobom istog spola. Kod muškaraca se naziva homoseksualnost, a kod žena lezbizam. Znanost razlikuje dvije vrste homoseksualnog sindroma: pravi, kojeg karakterizira jaka odbojnost prema suprotnom spolu te mješoviti sindrom u kojem osoba ima odnose s

⁷³ www.msd-prirucnici.placebo.hr/msd-za-pacijente/poremecaji-dusevnog-zdravlja/depresija-i-manija/manicno-depresivna-bolest (preuzeto 2. svibnja 2020.).

⁷⁴ www.proleksis.lzmk.hr/39677/ (preuzeto 2. svibnja 2020.).

osobama istog spola. Homoseksualnost se kao takva može ili ne može kontrolirati, može biti aktivna ili pasivna, itd.⁷⁵ Sedma anomalija jest mazohizam, tj. seksualna perverzija koju karakterizira ponižavajuće i bolno podvrgavanje drugoj osobi. Mazohist spolno uživa samo kada trpi zlostavljanja i bol nanesene od druge osobe. S druge strane sadizam je seksualni podražaj koji se ostvaruje fizičkom ili moralnom patnjom nanesenoj drugoj osobi. Osmo anomalija je fetišizam, tj. seksualna perverzija kod koje je interes povezan s nekim predmetom. Deveta anomalija je transseksualizam, nagon za oblačenjem i nošenjem odjeće suprotnog spola zajedno s ponašanjem kojem priliči osobi koja takvu odjeću uobičajeno i nosi. Postoji i kod osoba koje vjeruju da pripadaju suprotnom spolu, iako biološki imaju karakteristike određenog spola. Kod muškaraca, transseksizam uglavnom prerasta i u homoseksualizam. Sve ove navedene anomalije utječu na davanje privole u sakramentu ženidbe.

S obzirom na širinu polja, u konkretnim slučajevima nije nimalo lako odrediti radi li se o stvarnoj nesposobnosti ili samo o teškoći. Suci moraju procijeniti s objektivnošću postoji li nesposobnost, a ukoliko stvarno postoji ona mora biti: sigurna, teška, prethodna i trajna. Sigurna jer ukoliko je dvojbeno ne smije prijeći sklapanje ženidbe niti ju proglašavati ništavnom. Zatim mora biti teška i to u apsolutnom i realnom smislu. Ona je nužna jer bi u protivnom bila teškoća, a ne nesposobnost. Mora biti prethodna tj. da postoji u trenutku davanja privole jer ukoliko bi nastupila kasnije ženidbi ne nanosi štetu i ona ostaje valjana osim ako ne dođe neposredno nakon vjenčanja. U konačnici mora biti trajna jer se radi o postojećoj nesposobnosti koja nepovratno traje. Neki stručnjaci tvrde da je i prolazna nesposobnost dovoljna za proglašenje ženidbe ništavnom. Njihov argument temelji se na tvrdnji kako nesposobnost prihvaćanja bitnih ženidbenih prava i obveza nije stvarna zapreka kao npr. zapreka krvnog srodstva, nego ona zahvaća samo privolu u trenutku njezina davanja i čini je manjkavom, a kao takvom i nedjelotvornom. Prema njima, takva je privola nedostatna, a tako sklopljena ženidba nikad se ne bi mogla ozdraviti u korijenu. Mario Pampedda navodi: “Danas je prikladnije inzistirati ne toliko na trajnosti nesposobnosti koliko na činjenici da su obveze po sebi trajne. To je temeljna točka, bit cijelog kanona 1095. To je najdelikatniji problem kojemu ni kanonski nauk ni pravosuđe sve do sada nisu poklonili dužnu pozornost, izvršivši udaljavanje – rekli bi psihoanalitičari – koje je razumljivo, ali ono ne odgovara ozbiljnosti kanonskog i antropološkog istraživanja.”⁷⁶

⁷⁵ Usp. Nikola Škalabrin, *Ženidba: pravno – pastoralni priručnik*, str. 192.

⁷⁶ Usp. Nikola Škalabrin, *Ženidba: pravno – pastoralni priručnik*, str. 194.

Ženidbene obveze nije lako konkretno odrediti, one se, prema kan. 1095 trebaju uzajamno predati i primiti. Zakonik iz 1983. godine na liniji je Drugog vatikanskog sabora te se obveze primanja i predavanja protežu na druga područja bračne zajednice, a koje se smatraju primarnima: *stvarna zajednica života* koja se ne svodi na samo na zajedništvo „stola, stanovanja i postelje“, nego obuhvaća cijeli niz međusobnih odnosa preko kojih se supružnici uzajamno upotpunjuju i usavršuju, fizičko sjedinjenje te duhovno jedinstvo tj. dobro supruge; dobro vjernosti i dobro nerazrješivosti, odnosno uzajamna vjernost s obzirom na nerazrješivost ženidbene veze i njezinu jednost; i dobro djece odnosno prihvaćanje i odgoj potomstva.

2.4. Ženidbena privola u obredu vjenčanja

Kanonska ženidba se očituje u: pravnoj sposobnosti stranaka, očitovanju privole te poštovanju propisanog zakonskog oblika. Kao što je već rečeno, privola je konstitutivni element i tvorni uzročnik ženidbe. Sklapanje ženidbe se izvodi u javnom obliku i prema načinima propisanim u Zakoniku. Kanonski sklopljena ženidba za cilj ima iznijeti na svijetlo sveti karakter ženidbe i održati među vjernicima živim njezin vjerski karakter. Kod sklapanja ženidbe razlikujemo pravni, sakramentalni i liturgijski oblik.

Pravni oblik sklapanja ženidbe se sastoji od propisanih zakona čije je obdržavanje nužno da bi se ženidbena privola očitovana od zaručnika postigla zakonsku stranu. Sakramentalni oblik se sastoji od privole stranaka koja je prinos i dar samih sebe materija sakramenta, dok je forma uzajamno prihvaćanje rečenog. Liturgijski oblik ženidbe obuhvaća sve obrede i ceremonije koje prate kršćansku ženidbu, izražava njezin crkveni i sakramentalni karakter. Ti obredi nalaze se u „Redu slavljenja ženidbe“ izdanom od Hrvatske biskupske konferencije, tj. u prijevodu „*Ordo celebrandi matrimonium*“ kojeg je izdala Kongregacija za bogoštovlje nakon obnove Drugog vatikanskog sabora.

Ženidbena privola osobni je čin muške i ženske osobe koji međusobno uspostavljaju ženidbeni vez. Formalni čin sklapanja ženidbe i očitovanja privole stranke mogu obaviti osobno ili preko zastupnika, već kako je to prepisao zakonodavac.⁷⁷ Kako bi svaka bračna strana znala za suglasnu volju druge strane o sklapanju ženidbe, zakonodavac je prepisao da one moraju biti nazočne u isto vrijeme na istom mjestu, bilo osobno ili preko zastupnika. O postavljanju zastupnika preko kojih stranka može sklopiti privolu postoje posebni uvjeti. Iako je ženidbena privola unutarnji čin volje, ona se očituje na van kako bi se u vanjskom području

⁷⁷ usp. Velimir Blažević, *Ženidbeno pravo Katoličke Crkve. Pravno pastoralni priručnik*, str. 198

znalo za sklapanje ženidbe. Privola se može izreći riječima ili pak znakovima koji imaju isto značenje kao i riječi (usp. kan. 1104). Svaki način i svako sredstvo koje je po sebi prikladno za komuniciranje među ljudima, može se upotrijebiti za izražavanje ženidbene privole. Ukoliko ne mogu govoriti, stranke se mogu poslužiti naklonom glave, stiskom ruke, pisanom i potpisanom izjavom. Ukoliko nalogodavac opozove nalog ili pak duševno oboli prije nego zastupnik u njegovo ime sklopi ženidbu, ona je kao takva nevaljana budući da je nalogodavac nesposoban za davanje privole. Ukoliko je ženidba nevaljana zbog manjka ili smetnje u privoli, pretpostavlja se da privola traje dok se ne utvrdi da je opozvana ukoliko netko zna mu je ženidba nevaljana sklopljena i želi je opozvati. Tek kada se utvrdi da je ženidbena privola opozvana, a to je zadaća sudaca, trajanje privole prestaje.

Najčešći oblik sklapanja ženidbe je obred s misom, a slavi se prema spomenutom obredniku „Red slavljenja ženidbe“.⁷⁸ Ovlašteni crkveni službenik, bilo svećenik ili đakon, pita zaručnike jesu li na vjenčanje došli bez prisile kako bi slobodno i posve svjesno sklopili ženidbu, te jesu li spremni u braku za cijeloga života jedno drugo ljubiti i poštovati. Nakon što su naumili sklopiti sveti ženidbeni savez, zaručnici pružaju desnu ruku te pred Bogom i njegovom Crkvom izražavaju svoju privolu formulom iz obrednika: „*J, I., uzimam tebe, I., za svoju/svog suprugu/supruga i obećavam ti vjernost u dobru i zlu, u zdravlju i bolesti i da ću te ljubiti i poštovati u sve dane života svoga.*“ Obrednik prepisuje i drugu formulu koja se koristi iz pastoralnih razloga. Tada ovlašteni službenik pita muškarca izgovarajući mu ime uzima li I. za svoju suprugu. Nakon što on kaže „uzimam“, upita ga „Obećavaš li joj vjernost u dobru i zlu, u zdravlju i bolesti?“. Kada muškarac ponovno kaže „uzimam“, svećenik ga upita „Hoćeš li je ljubiti i poštovati u sve dane života svoga?“. Nakon što muškarac odgovori „hoću“, ista se pitanja postavljaju i ženi. Ovo je zapravo „rascijepani oblik prve formule privole“. Nakon davanja međusobne privole, svećenik ju prihvaća izgovaranjem molitve.

⁷⁸ Usp. Rimski obrednik: red slavljenja ženidbe, Kršćanska sadašnjost, str. 25 – 26.

3. POSTUPAK NIŠTAVNOSTI ŽENIDBE ZBOG MANJKAVOSTI U PRIVOLI

3.1. Prije samog pokretanja postupka

3.1.3. Uloga savjetovišta i postupak mirenja

Polazišna točka savjetovanja i pokušaja mirenja treba biti tvrdnja o valjanosti ženidbe, budući da se svaka ženidba smatra valjanom dok se protivno ne dokaže. Osobe odgovorne za ovaj postupak trebaju posjedovati antropološku, psihološku i pravno – teološku naobrazbu, te prije preuzimanja same tužbe upotrijebiti sva dostupna pastoralna sredstva uz koje bi supružnici mogli prihvatiti jedno drugo. Pri tom treba paziti koji su od navedenih razloga zapravo bračne poteškoće, a koji kanonski razlozi za ništavnost ženidbe.⁷⁹ Stručnjak bi trebao pristupiti osobi individualno, pomažući joj u razumijevanju duhovnog, moralnog, psihološkog i pravnog položaja te ju poticati i pomagati u traženju rješenja. Uloga savjetnika može se pridati svećenicima, prije svega župnicima, koji su u situacijama krize jedni od prvih kojima se supružnici obraćaju, djelatnicima obiteljskih savjetovišta, pa i sucima. Međutim, upravo na župnicima i obiteljskim savjetovištima leži uloga prevencije i direktni odnos sa supružnicima.⁸⁰ Vrijeme bračne krize zahtjeva pronalazak mogućnosti postepene obnove bračnog života, pa bi pokretanje postupka za proglašenje ništavnosti ženidbe zapravo trebala biti zadnja mogućnost. Međutim, treba imati na umu da nesuglasice i poteškoće među bračnim drugovima ne znače da je njihova ženidba bila nevaljano sklopljena. Bračni drugovi imaju dužnost i pravo čuvati zajednički ženidbeni život, osim ako ih ispričava zakoniti razlog (usp. kan. 1151). Ništavnost ženidbe predstavljala bi posljednji zahvat kojim bi se sačuvalo dostojanstvo i sigurnost osobe. Katolička Crkva u ne prestaje naviještati i braniti nauk o sakramentu ženidbe ni u bračnim krizama, ali se svakoj osobi pristupa s pažnjom i milosrđem. Sam Zakonik kanonskog prava navodi kako bi svaki sudac, prije nego prihvati parnicu, trebao upotrijebiti sva pastoralna sredstva da ženidbeni drugovi ukrijepe ženidbu ukoliko je moguće (kan. 1676). Osoba koja je zadužena za postupak savjetovanja i mirenja mora se čuvati nepromišljenih i brzopletih odluka, a pomoć supružnicima mora biti u skladu s naukom crkvenog učiteljstva. Kriteriji koji bi trebali voditi savjetnika jesu istina i pravednost.

Smjernice za postupak i svojstva savjetnika, slovenski kanonist Andrej Saje podijelio je u tri polja. Prvo je potrebno „razlikovati razne životne situacije“. Mnogi ne znaju za razliku

⁷⁹ Usp. Andrej Saje, Savjetovanje i pokušaj mirenja, ur. Josip Šalković, u: *Ništavnost ženidbe: procesne i supstantivne teme. Zbornik radova II. znanstvenog simpozija crkvenih pravnika s međunarodnim sudjedovanjem*, Zagreb, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu; Međubiskupijski sud prvog stupnja u Zagrebu, 2009, str. 57.

⁸⁰ Usp. Hrvatska biskupska konferencija, *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj*, str. 128.

rastave uz trajanje ženidbenog veza i ništavnosti ženidbe, kao ni razliku bračnih poteškoća i kanonskih razloga za ništavnost ženidbe. Savjetnik mora oslušivati osobu te razlučiti u kojoj se situaciji nalazi osoba te ju, nakon što dobro odvagane sve iznesene podatke, uputiti na eventualni postupak za proglašenje ništavnosti.⁸¹ Kao drugo, potrebno je ponuditi „konkretnu pomoć supružnicima pri razumijevanju njihovog stanja“. Savjetnik će tada konkretnoj osobi s obzirom na njezin slučaj, pomoći na putu razumijevanja njezinog psihološkog, duhovnog, moralnog i pravnog položaja. On ne smije tražiti krivca za bračne poteškoće, nego pomaže osobi savjetom, eventualno ju uputi na neko stručno mjesto ili izrazi mišljenje kako postoji sumnja u valjanost ženidbe.⁸² Kao treće, savjetnik mora „poticati na pouzdanje i traženje rješenja“. Postupci znaju biti dugotrajni i traumatični za neku od strana. Takvim je osobama potrebno pristupiti s pažnjom te im je potrebno uliti pouzdanje za nastavak potrage za rješenjem životnog stanja.⁸³ Posljednji kriterij prema Saji je „otvorenost i iskrenost“. Osobe koje su zadužene za savjetovanje moraju biti zreli, duhovni i osobe sa osjećajem za čovjeka u nevolji, sposobni za pouzdani i iskren razgovor. Osobi koja je potražila njihov savjet moraju pristupiti diskretno i profesionalno, poznavati metodologiju razgovora, ne davati obećanja unaprijed, postavljati dijagnoze i davati sudove. Tek na kraju razgovora savjetnik mora reći svoje mišljenje te dalje usmjeriti osobu.⁸⁴

Ovakav postupak kod sakramentalne ženidbe razlikuje se od postupka mirenja koji regulira Obiteljski zakon Republike Hrvatske. Naime, bračni drugovi koji imaju zajedničku maloljetnu djecu su dužni sudjelovati u postupku obveznog savjetovanja koje se provodi u Centru za socijalnu skrb njihova mjesta prebivališta. Svrha te institucije je upoznavanje supružnika s pravnim i psihološkim posljedicama razvoda braka, upućivanje na dobrobit djeteta kod pokretanja razvoda, izrađivanje plana zajedničke roditeljske skrbi itd.⁸⁵ U postupku kod sakramentalne ženidbe, savjetovanju mogu pristupiti svi supružnici, bez obzira imaju li ili ne djecu te jesu li ona maloljetna ili punoljetna.

⁸¹ Usp. Andrej Saje, Savjetovanje i pokušaj mirenja, str. 63.

⁸² Usp. *Isto*, str. 63 – 64 .

⁸³ Usp. *Isto*, str. 64.

⁸⁴ Usp. *Isto*.

⁸⁵ <https://gov.hr/moja-uprava/obitelj-i-zivot/brak-izvanbracna-zajednica-zivotno-partnerstvo/razvod-braka/171> (viđeno, 4. rujna 2020.)

3.1.2. Predprocesne radnje

Na temelju Kristova uzdignuća ženidbe na dostojanstvo sakramenta, Crkva ima vlastitu i isključivu mjerodavnost i na temelju tog karaktera svaka parnica koju pokrene krštena osoba pripadaju crkvenom sudu po vlastitom pravu. Kanon 1476. određuje kako svaka osoba, bilo krštena ili nekrštena, može nastupati kao tužitelj, dok tužena strana mora odgovarati. Praksa je pokazala da su osobe koje najčešće pristupanju crkvenom sudu sa tužbom za proglašenje ništavnosti ženidbe, one koje bi željele drugi civilni brak ozakoniti u Crkvi regulirajućih tako svoj kanonski položaj. Jasno je da je pokretanje parnice na sudu otvoreno i ostalima koji smatraju da im je sklopljena ženidba nevaljana, bez obzira na to jesu li već u drugom civilnom braku ili ne. Pravo na pobijanje ženidbe ne smije se nikome uskratiti, ali je potrebno prije s osobama razgovarati i uvidjeti postoji li ikakva pravna utemeljenost zahtjeva ili možda nada u rješavanje problema i dobar ishod. Međutim, sadašnja praksa je da se sudu uglavnom javljaju parovi koji su već građanski razvedeni i uglavnom stupili u novu građansku ženidbu pa je stoga nemoguće očekivati da ostanu u kanonski sklopljenoj ženidbi. Prva zadaća je na župniku koji će supružnicima pastoralno pristupiti te ih pozvati na ukrijepljenje ženidbe i nastavak zajedničkog života, a ukoliko uvidi da nema nikakvih izgleda za nastavak bračnog života, treba ispitati postoji li kanonsko-pravni temelj za ništavnost ženidbe. Župnik je na neki način „filter“ zainteresiranih stranaka i crkvenog suda.⁸⁶ Upućivanja supružnika na crkveni sud nije nikakvo prebacivanje odgovornosti sa župe na sud, nego suradnja dvije instance.

Postoje pravne obveze koje prethode samom postupku ništavnosti ženidbe, a koje su same inačica proces. Uz već spomenuti postupak mirenja, imamo i ukrijepljenje ženidbe i uspostavu zajedničkog života. Zakonik kanonskog prava donosi neke kanone koji služe kao orijentir u pretprocesnim postupcima. Tako kan. 1446. navodi kako su svi vjernici, a napose biskupi, dužni čuvati pravednost u Božjem narodu koliko je god to moguće kako bi se izbjegli sporovi ili da se oni miroljubivo riješe. Sudac koji bi bio zainteresiran za spor zbog krvnog srodstva ili tazbine, ne smije prihvaćati nikakve parnice i to u bilo kojem stupnju ravne loze i do četvrtog stupnja pobočne loze uključivo. Jednaki uvjeti vrijede i za promicatelje pravde, branitelje veza, preslušatelja i izvjestitelja. Također, stranka može zahtijevati izuzeće suca, a o njegovu izuzeću odlučuje sudski vikar. Danas rašireni „mentalitet rastave“ kako ga je nazvao

⁸⁶ Usp. Mato Mićan, Doktrinarni elementi tužbe za pokretanje parnice o ništavnosti ženidbe, ur. Josip Šalković, u: *Ništavnost ženidbe: procesne i supstantivne teme. Zbornik radova II. znanstvenog simpozija crkvenih pravika s međunarodnim sudjedovanjem*, Zagreb, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu; Međubiskupijski sud prvog stupnja u Zagrebu, 2009, str. 280.

papa Ivan Pavao II., ne bi smio postaviti Crkvu pod svoj utjecaj, pogotovo ako se gleda na kan. 1676. koji crkvenom sucu propisuje da „prije nego prihvati parnicu i kad god nadzire ikakvu nadu u dobar ishod, neka upotrijebi pastoralna sredstva da se ženidbeni drugovi, ako je moguće, privole da možda ukrijepe ženidbu i uspostave zajednički ženidbeni život.“

Odvjetnici i zastupnici u primjeni sudskog pastorala u predprocesnoj fazi imaju prvi kontakt s tužiteljem ili tužiteljicom. Iz tog kontakta izvode dva elementa koji se međusobno moraju razlikovati. Prvi je osnovanost samog predmeta spora, dok se drugi element tiče stvarne mogućnosti dokazivanja ništavnosti.⁸⁷ Kod postupaka u kojima se sumnja na manjkavosti u privoli najbolje je pokrenuti istraživanje o stvarno danoj privoli, ali imajući pri tom u vidu podatke o ostvarenju ženidbe kao zajednice za cijeli život. Upravo su ti razlozi bitni kod postupaka koji se temelje na kan. 1095. Potrebno je biti uvjeren kako će se ništavnost ženidbe i dokazati kako bi se pokrenuo postupak. Tužitelj će mjerodavnom Crkvenom sudu predati svoju tužbu u pisanom i vlastoručno potpisanom obliku na koji će tužena strana moći odgovoriti. Tuženu stranu potrebno je upoznati sa samom tužbom za ništavnost braka, a potrebno joj je objasniti deklarativni smisao tužbe. Postoji također i mogućnost da tužena stranka ima drugačije viđenje o činjenicama koje joj se stavljaju na teret, a to se čini tako da se tužena stranka, u trenutku primanja poziva na sud, upozna sa sadržajem tužbe na koji se ona ima pravo izjasniti. Tuženu stranku potrebno je upoznati s njezinim pravima u procesu, a isto pravilo vrijedi i za svjedoke i stručnjake. Potrebno je tuženoj stranci pojasniti deklarativnu narav postupka budući da se tužba za ništavnost ženidbe odnosi na tužbu prema osobi nego na nevaljani ženidbeni vez. Crkveni sud ne odlučuje o moralnoj krivici stranaka, nego odlučuje postoji li razlog zbog kojega je ženidba od samog svog početka bila ništavna.

U samoj pretprocesnoj radnji, Crkveni sud bi trebao ispred sebe imati najčešća polazišta stranaka koje su se našle pred mogućim razlozima ništavnosti njihove ženidbe. Pravnici Laković i Šalković spominju kao najčešći motiv prekida bračne zajednice (progledaj). U procesima za proglašenje ništavnosti ženidbe nailaze na razne profile ljudi i različite međusobne odnose supružnika koji su doveli do sloma bračne zajednice. Rastavljeni i ponovno civilno vjenčani jesu najčešći motiv budući da žele proglašenje ništavnosti prve ženidbe kako bi mogli sklopiti crkveni brak i tako „srediti“ svoj kanonski položaj. Na drugo

⁸⁷ Usp. Marina Laković, Josip Šalković, Predprocesne radnje za postupak proglašenja ništavnosti ženidbe, ur. Josip Šalković, u: *Ništavnost ženidbe: procesne i supstantivne teme. Zbornik radova II. znanstvenog simpozija crkvenih pravnikâ s međunarodnim sudjedovanjem*, Zagreb, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu; Međubiskupijski sud pravog stupnja u Zagrebu, 2009, str. 280.

mjesto autori stavljaju inicijative i stavove bračnih drugova kod prekida bračnog zajedništva tako da se iz različitih situacija mogu iščitati inicijative i stavovi koje supružnici zauzimaju kod prekida bračnog zajedništva. To može biti samovoljno, bespogovorno napuštanje bračne zajednice ili nepokušavanje nadvladavanja bračnih problema. Iz takvih stavova se može vidjeti razlika uspjele i valjane ženidbe od promašene i nevaljane. Na trećem mjestu je sigurnost u nemogućnost ponovne uspostave bračnog zajedništva budući da je u sudskoj praksi jako mali broj slučajeva u kojima bi nakon pokušaja mirenja supružnici zapravo i ostali zajedno. Ukoliko je vidljivo da postoji stvarna nemogućnost obnove bračnog zajedništva, sam pokušaj mirenja je nepotreban. Posljednji su motivi zbog kojih se pokreće sam postupak. Potrebno je proučiti napisanu tužbu i razumjeti koji su postupci motivirali osobu za obraćanje crkvenom sudu.⁸⁸

Kada stranka dođe na crkveni sud u svojstvu tužitelja za pokretanje postupka za ništavnost ženidbe, potrebno ju je upoznati barem s minimalnom znanjima o postupku. To će omogućiti da postupak ima uredan slijed, a stranke će same dati svoj doprinos postupku. Svako pokretanje parnice ima svoje troškove koje je dužan podmiriti tužitelj ili tužiteljica. Međutim, oni mogu tražiti i oprost od plaćanja troškova za pokretanje parnice ukoliko su u teškoj materijalnoj situaciji i to pišući dopis sudskom vijeću. Stranku je potrebno upoznati sa Taksovníkom sudskih troškova pojedinog suda, a postoje redoviti troškovi sudske parnice, dok se ovisno o tijeku postupka, mogu se pojaviti i razni dodatni troškovi kao npr. vještačenja.

Ne znači da je svaka ženidba, koja tužbom jedne ili obje stranke dođe na crkveni sud, samim time i nevaljana, pa da bi svaka ženidba koja je prihvaćena od strane predsjednika morala biti proglašena nevaljanom. Sudska presuda može biti afirmativna ili negativna, odnosno može proglasiti nevaljanost ili valjanost neke ženidbe. Ukoliko se proglasi nevaljanost, možemo govoriti o neuspjeloj i nevaljanoj ženidbi, a ukoliko se proglasi valjanost, tada govorimo o promašenoj, ali valjanoj ženidbi.⁸⁹

Instrukcija o vođenju parnica za ništavnost ženidbe *Dignitatis conubii* u članku 115. propisuje da onaj koji želi pobiti ženidbu, svoju tužbu mora predati mjerodavnom sudištu prvog stupnja. Usmeni se zahtjev može dopustiti samo u slučajevima kada je tužitelj spriječen podnijeti tužbu. U tom slučaju, sudski vikar nalaže bilježniku suda da sastavi pismeno tužbu koja se

⁸⁸ Usp. *Isto*, str. 282.

⁸⁹ Usp. Slavko Zec, Parnice za proglašenje ništavosti ženidbe na crkvenom ženidbenom sudu: načela i postupak, *Riječki teološki časopis*, Vol. 31, 2008., br. 1, str. 239.

kasnije čita tužitelju. Ukoliko se slaže s navodima napisanog spisa, tužitelj ih mora potvrditi. Taj spis, sastavljen od bilježnika, a potvrđen od tužitelja zamjenjuje tužiteljevu tužbu sa svim pravnim učincima. Za pobijanje ženidbe sposobni su ženidbeni drugovi i promicatelji pravde. Ženidbeni drugovi su osobe koje su u ovoj parnici izravno zainteresirane i na crkveni sud dolaze bez ikakvih ograničenja (kao npr. jesu li sami krivi za neku određenu zaperku ili manjkavost). Promicatelji pravde imaju to pravo samo kad je ništavnost već razglašena, a ženidba se ne može ukrijepiti ili ako to nije uputno. To je izvanredni zahvat koji smjera na uklanjanje velike sablazni.⁹⁰

3.1. Postupak ništavnosti ženidbe kod psihičkih oboljenja

3.1.1. Pokretanje parnice

Temelj parnice je pitanje uzroka, odnosno na čemu tužitelj temelji svoj zahtjev za proglašenjem ženidbe ništavnom. *Dignitatis connubii* u članku 116. donosi pravila o pisanju tužbe. Tužitelj koji pokreće parnicu za proglašenje ništavnosti ženidbe dolazi na mjerodavni sud. U svojoj tužbi mora opisati predmet parnice, odnosno naznačiti točno o kojoj se ženidbi radi, mora formulirati svoj zahtjev za ništavnost ženidbe, a po mogućnosti što preciznije naznačiti koji je razlog pobijanja valjanosti ženidbenog veza. Kod psihičkih oboljenja je potrebno je razlučiti je li problem postojao prije sklapanja ženidbe koji bi ju činio ništavnom od samog početka ili je on razvijen naknadno, tijekom trajanja bračne zajednice. Tužitelj će naznačiti i neke činjenice i dokaze na koje se oslanja u svojoj tužbi, a koje potkrjepljuju ono što tvrdi. Na kraju se tužitelj potpisuje sam ili preko zastupnika, s naznakom dana, mjeseca i godine te mjesta u kojem u kojem tužitelj ili, ukoliko tužbu piše zastupnik, stanuje ili na ime onog mjesta za koje izjave da će prebivati. Naznaka drugačijeg mjesta stanovanja bitna je zbog primanja spisa i odazivanja na daljnji tijek parnice. U tužbi je potrebno naznačiti prebivalište ili boravište tužene stranke. Kada je tužitelj, bilo sam bilo preko zastupnika, sastavio svoju tužbu, uz nju je potrebno priložiti i vjerodostojni primjerak čina slavljenja ženidbe te, ukoliko to zahtijevaju prilike, ispravu o građanskom statusu stranaka. Nakon što je tuženik podnio tužbu, sudski vikar je dužan u što kraćem roku ustanoviti sudsko vijeće, a imena sudaca i branitelja ženidbenog veza moraju se priopćiti tužitelju. Pošto se ustanovi mjerodavnost suda, predsjednik je dužan što prije svojom odlukom prihvatiti parnicu ili je odbaciti. Tužba se može odbaciti samo u nekim slučajevima i to ako: sud nije mjerodavan, ako je nedvojbeno zahtjev uputila osoba koja nema pravo pobijanja

⁹⁰ Usp. Nikola Škalabrin, *Postupci*, str. 249

ženidbe, ukoliko nisu obdržavani svi propisi te ukoliko je iz same tužbe vidljivo da ona nema nikakva temelja i da je tijekom postupka nemoguće dokazati ikakav temelj. Ukoliko predsjednik odbije tužbu, on je dužan kratko obrazložiti razlog odbacivanja tužbe. Svoju odluku mora priopćiti tužitelju i branitelju ženidbenog veza. Ukoliko je tužba sastavljena bez ikakva konkretnog razloga, ali nakon pregleda se utvrdi da ju je moguće ispraviti, u odluci u odbacivanju se to treba navesti, te pozvati tužitelja da podnese novu tužbu, ali ovoga puta ispravno sastavljenu. Ukoliko se tužitelj ne slaže s odbacivanjem tužbe, dužan je u roku deset iskoristivih dana uložiti utok sudskom vijeću koji mora biti potkrijepljen valjanim razlozima. Ukoliko je prošlo deset iskoristivih dana, a sudac ne prihvati ili odbije tužbu, ona se smatra prihvaćenom. Nakon što je odluka, bilo pisano ili prešutno, prihvaćena, predsjednik je dužan pozvati na suđenje ili na sud tuženu stranku koja treba napisмено odgovoriti ili se pojaviti pred sudom zbog usklađivanja dvojbi zbog zahtjeva tužitelja. Odluka o pozivu na suđenje mora se odmah priopćiti tuženoj strani, tužitelju i branitelju ženidbenog veza. Postoji i mogućnost da poziv ne sadrži tužbu za proglašenje ništavnosti ženidbe ili ukoliko postoji mogućnost da nije zakonito priopćen tuženoj stranci, postupnički čini su ništavni. Postoji nekoliko mogućih scenarija sudjelovanja tužene stranke u parnici. Najidealniji scenarij jest da se tužena stranaka odazove na poziv i sudjeluje u parnici. Pošto je dobila obavijest o sudskom pozivu i proučila prijedlog predmeta spora, tužena strana je dužna dati svoj odgovor i to na način na koji to traži predsjednik suda. Tužena strana mora se izjasniti o navodima u tužbi, tj. slaže li se sa formulacijom dvojbe, te ima li kakav prigovor na imenovano vijeće, branitelja veze i bilježnika. Dana joj je i mogućnost traženja sjednice kako bi se utvrdila formulacija dvojbe. Strankama je dana mogućnost i zastupnika, ali to ih ne oslobađa dužnosti osobnog prisustva na za to određenim dijelovima parnice. Ukoliko će stranka imati zastupnika ili odvjetnika, mora sudu priložiti vjerodostojan nalog. *Dignitas connubii* nalaže da se strankama koje zastupaju zastupnici trebaju obavijestiti o svim činima koji moraju biti izvršeni. Postoji mogućnost da se tužena stranka ne odaziva na poziv ili je spriječena na njega odgovoriti. Zato kanonsko pravo razlikuje „odsutnost s krivnjom“ koja ne umanjuje mogućnost otkrivanja (ne)valjanosti ženidbe i zato sudac mora biti siguran kako je poziv zakonito uručen tuženoj strani. Ukoliko osoba koja je zakonito primila poziv ne odgovori onako kako je propisano i ne predloži valjano opravdanje, smatra se odsutnom sa suda. *Dignitas connubii* u članku 138. navodi kako je sudac dužan privoliti stranku da odustane od odustajanja, služeći se razumnim sredstvima (obavijestiti i njezina župnika kako bi ju možda on uveo u sam postupak). Slanje ponovnog poziva jedan je od načina utvrđivanja o zakonito upućenom pozivu. U slučaju daljnjeg neodazivanja, stranka se smatra odsutnom, te se parnica nastavlja bez njezina

sudjelovanja. Ipak, zakonodavac je propisao da se i takva stranka mora obavijestiti o formuli dvojbe i presudi, osim ako je dala do znanja da ne želi biti obaviještena. Tada joj je sud dužan poslati sažetak presude. Postoji mogućnost da osoba odustane od odsutnosti, prema *Dignitas connubii* čl. 139 i kan. 1593., te može ponositi dokaze i zaključke. Nadalje, postoji i odsutnost bez krivnje kada je tužena stranka spriječena nekim stvarnim razlogom (npr. bolest). U tom je slučaju tužena stranka dužna podnijeti opravdanje sudu u predviđenom roku. Prosudbu o dovoljnosti razloga donosi predsjednik. Postoje slučajevi u kojima je nepoznato mjesto stanovanja tužene stranke, međutim to ne spada pod odsutnost s krivnjom. Sudac u tom slučaju nastavlja s parnicom uz djelatnije sudjelovanje branitelja ženidbenog veza.⁹¹ U sudskoj praksi susreću se specifični slučajevi u kojima se tužena stranka prepušta pravdom suda, a to znači neodazivanje na sud i neaktivno sudjelovanje. Stranka nije aktivno uključena u sam proces, ne postavlja pitanja, ne predlaže svjedoke itd. Prevladava mišljenje da stranka ipak treba dati svoj iskaz kako bi sud mogao imati cjelovit uvid u činjenice i na taj način lakše došao do istine.⁹² Ipak, ovakva stranka uživa veće prednosti suda od one koja je proglasila odsutnost. *Dignitas connubii* u čl. 134 §2, nalaže sudu da takvu stranku obavijesti o formuli dvojbe, novim zahtjevima tužitelja i odluci o objavljivanju spisa. Ako neka od strana odbije primiti poziv ili spriječi da joj spisi stignu mijenjanjem adresa stanovanja, sud ju smatra zakonito pozvanom i obaviještenom o predmetu spora. Nakon što je prošao rok od priopćenja odluke o pozivu na sud, predsjednik donosi odluku o formulaciji dvojbe ili dvojbi o valjanosti ženidbe i to na temelju onoga što je izloženo u tužbi. Izvanredno, neka od stranaka ili branitelj ženidbenog veza mogu tražiti sjednicu kako bi se utvrdila formula dvojbe.

Formula dvojbe mora odrediti s kojeg se razloga ili s kojih se razloga pobija valjanost ženidbe. Postupak određivanja dvojbe sličan je određivanju granica. Ukoliko se tužba za proglašenje ništavnosti ženidbe tiče psihičkih oboljenja, tužba će se voditi pod kan. 1095, 3° „*Nesposobni su za sklapanje ženidbe oni koji zbog razloga psihičke naravi ne mogu preuzeti bitne ženidbene obveze.*“ Formula dvojbe priopćava se strankama koji imaju rok od deset iskoristivih dana da pristanu na formulu ili je izmijene. Jednom utvrđena formula više se ne može mijenjati, samo novom odlukom zbog valjanog razloga i to na zahtjev stranke, a pošto se saslušaju druga stranka i branitelj ženidbenog veza te se istraže njihovi razlozi.

⁹¹ Usp. Ivan Jakulj, Poziv na sud i odgovor tužene stranke, ur. Josip Šalković, *Ništavnost ženidbe: procesne i supstantivne teme. Zbornik radova II. znanstvenog simpozija crkvenih pravnikâ s međunarodnim sudjelovanjem*, Zagreb, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu; Međubiskupijski sud prvog stupnja u Zagrebu, 2009, str. 112.

⁹² usp. *Isto*, str. 114 – 115.

Strankama koje se prepuste pravednosti suda, treba se priopćiti odluka kojim je određena formula dvojbe i možda podnesen novi zahtjev, dok se strankama kojima je proglašena odsutnost priopćava samo formula dvojbe i konačna presuda. Međutim, ukoliko je nepoznata mjesta boravišta stranke, kao takvoj joj je se ne priopćava nijedan spis.

3.1.2. Psihoze kao prepreka za preuzimanje bitnih ženidbenih obveza

3.1.2.1. *S pravne strane (In iure)*

U ovom dijelu iznose se pravna načela, zakoni i kanonske odredbe koji se odnose na izneseni i rješavani ženidbeni slučaj. Prema kan. 1676., kao što je već napomenuto, prije nego prihvati parnicu i kad god nazre ikakvu nadu u dobar ishod, potrebno je da djelatnici suda upotrijebe sva pastoralna sredstva da se ženidbeni drugovi, ukoliko je moguće, privole da možda ukrijepe ženidbu i uspostave zajednički ženidbeni život. Ženidbena parnica pokreće se tužbom za proglašenje ništavnosti ženidbe koju crkveni sudac može prihvatiti ili odbaciti, i to u slučaju kada je nevaljana u formalnim elementima ili lišena pravnog temelja da se razumno i prema pravnim propisima može povesti i voditi dotična parnica, a nije moguće da se tijekom postupka pokaže neki temelj.⁹³

Nesposobnost prema kan. 1095, 3° vezana je uz volju. Ipak, potrebno je gledati čovjeka kao cjelinu. Tako, postoje osobe koje su nesigurne i neodlučne, koje se ni na što ne mogu odgovorno i čvrsto obvezati, čak ni na izbor supružnika. S druge strane, postoje ljudi koji bi htjeli zasnovati bračnu zajednicu kakvu je Stvoritelj predvidio i prihvatiti sve njezine bitne karakteristike, ali u stvarnosti to nisu u stanju održavati niti ispuniti.⁹⁴ Zato je potrebno razlikovati „spremnost na preuzimanje obveza“ koje proizlaze iz valjano sklopljene ženidbe od „nemogućnosti izvršavanja onoga na što se netko obvezuje“ za kojega je jasno da se on na to ne može ni obvezati. Na crkvenim sucima nije nimalo lagan zadatak dokazati da se na konkretnom slučaju radi o pravoj nesposobnosti. Da bi je dokazali kao takvu, ona mora zadovoljiti neka obilježja. Kao prvo, nesposobnost mora biti sigurna, jer ako je dvojbena ne priječi sklapanje ženidbe niti je proglašava ništavnom. Nadalje, nesposobnost mora biti teška i u apsolutnom i u relativnom smislu jer upravo ona određuje da je stvarno neosobnost. Stvarna nesposobnost se može pretpostaviti samo u prisutnosti neke ozbiljne anomalije koja zahvaća razum i volju. Kao treće, nesposobnost mora biti prethodna, tj. da prethodi činu sklapanja ženidbe. Ukoliko je ona nastupila nakon sklapanja sakramenta ženidbe, ne nanosi joj štetu.

⁹³ Usp. Slavko Zec, Parnice za proglašenje ništavnosti ženidbe na crkvenom ženidbenom sudu: načela i postupak, str. 241.

⁹⁴ Usp. Velimir Blažević, *Ženidbeno pravo Katoličke Crkve. Pravno pastoralni priručnik*, str. 159.

Poseban je izazov u sudskoj praksi prikrivena psihoza koja eskalira nakon sklapanja ženidbe. U tom je slučaju ženidba nevaljana ako se uspiju dokazati da je prethodila činu sklapanja ženidbe. Ovakvi slučajevi zahtijevaju opreznost i veliku pozornost stručnjaka i sudaca. Kao četvrto zahtjev postavlja se činjenica da nesposobnost mora biti trajna. Kanon 1095, 3° definira nesposobnost sklapanja ženidbe za one koji ne mogu preuzeti bitne ženidbene obveze, u koje se ubrajaju osobe s nekim oblikom poremećaja psihotičnog spektra. Postavlja se pitanje koje su to bitne ženidbene obveze koje supružnici trebaju održavati. To su one proizlaze iz same biti ženidbe te obuhvaćaju sve aspekte međusobnih odnosa u braku i zajedničkog života. Ta se područja označuju kao: dobro bračnih dugova (*bonum coniugum*) stvarna životna zajednica puna međusobnih odnosa preko kojih supružnici ostvaruju uzajamno upotpunjavanje i usavršavanje koje supružnici moraju pružati na egzistencijalnom planu; dobro vjernosti i nerazrješivosti (*bonum fidei et sacramenti*) i dobro potomstva (*bonum prolis*).⁹⁵ Pristanak na brak mora biti ljudski čin koji izlazi iz razuma i volje.

3.1.2.2. S činjenične strane (*In facta*)

Psihotični poremećaj ili psihoza definirana je nizom simptoma u kojem je oštećeno mentalno funkcioniranje osobe, sposobnost djelovanja u stvarnosti, poremećeni su i odnosi i način komuniciranja s drugima. Psihotični poremećaj odmak je u iracionalni svijet i gubitak sposobnosti prosudbe realnosti i kvaliteti ili kvantiteti. Ukoliko samo jedna psihička funkcija zađe u psihotičnu kvalitetu, takvo stanje moramo definirati psihotičnim poremećajem i dijagnostički ga podrediti.⁹⁶ Postavljanje same dijagnoze nekog oblika psihoze vrlo je teško i potreban je određeni period promatranja ponašanja osobe kako bi se moglo zaključiti da osoba zapravo ima neki oblik psihičkog poremećaja. Osobe koje imaju neki oblik psihotičnog ponašanja često se kolokvijalno nazivaju „osebujnima“, a one zapravo imaju neki oblik emocionalne nestabilnosti koje mogu dovesti do toga na neke životne obveze i situacije ne mogu prihvatiti na pravilan način, jednako onako kao što kan. 1095, 3° i pokazuje. Poremećaji psihotičnog spektra čine osobu nesposobnom za „uravnoteženo držanje, za ispravne i postojane odnose“ prema supružniku. Bračno zajedništvo u svojoj složenosti i zahtjevnosti nemoguće je uspostaviti i održavati.

Razlikovanje kratkotrajnoga psihotičnog poremećaja i pravog poremećaja psihotičnog spektra u bolesnika zasniva se na trajanju simptoma: ukoliko traje odulje od

⁹⁵ Usp. *Isto*, str. 160.

⁹⁶ Usp. Trpimir Glavina, Klinička obilježja i dijagnoza psihotičnih poremećaja, u: *Medicus*, Vol. 26, br. 2, 2017., str. 217.

jednog mjeseca, bolesna osoba nema kratkotrajni psihotični poremećaj. Heterogenost psihotičnih stanja pokazuje kako ih je vrlo teško klasificirati temeljem specifičnosti kliničke slike, patognomoničnih simptoma ili na osnovi specifičnih kriterija isključivanja.⁹⁷ Medicinska klasifikacija razlikuje akutni, tj. prolazni psihotični poremećaj. U ishodištu je najčešće traumatski događaj doživljen u nedavnoj prošlosti ili je osoba preživjela jak stres (npr. smrt bliske osobe, gubitak posla...). Karakteristično je za ovako dijagnostički definirane poremećaje da imaju dobru prognozu i da kratko traju. Obično za nekoliko mjeseci, a često i nekoliko tjedana ili dana, dolazi do potpunog oporavka.⁹⁸ Ukoliko bi osoba sa nekim oblikom kratkotrajnog psihotičnog oboljenja sklopila ženidbu, njezina privola bi bila manjkava budući da joj je tijekom trajanja ovog poremećaja narušeno percipiranje stvarnosti i postoji poremećaj u funkcioniranju. Akutni psihotični poremećaj može imati i simptome shizofrenije (npr. sumanute ideje, poremećaji mišljenja...) ili može biti polimorfan, tj. onaj u kojem će osoba razviti nagle halucinacije i sumanute ideje koje će se jednako tako naglo i brzo promijeniti. Jednako tako, osoba s akutnim psihotičnim poremećajem može imati emocionalnu uzbuđenost ili duboko anksiozna. Razlikujemo poremećaje koji moraju imati psihozu kao definirajući oblik (poput shizofrenije), te poremećaje koji mogu, ali ne moraju imati psihotična obilježja (poput bipolarnog afektivnog poremećaja). I dok je shizofrenija teška psihička bolest, složeni poremećaj funkcije mozga koja se sastoji od skupa karakterističnih simptoma, a oboljeloj osobi otežava, iskrivljava ili sasvim onemogućuje razlikovanje stvarnih od nestvarnih doživljaja ili iskustava od kojeg jednako oboljevaju i muškarci i žene, bipolarni afektivni poremećaj (BAP, nekad poznat i pod nazivom „manično – depresivna psihoza“) pripada skupini poremećaja raspoloženja kojima je zajedničko promijenjeno emocionalno stanje što utječe na to kako osoba misli, ponaša se i doživljava svijet oko sebe. BAP se najčešće javlja s više depresivnih epizoda, a liječenje depresije može trajati i godinama dok se ne pojavi prva hipomanična ili manična epizoda. BAP se javlja češće kod žena, a početak poremećaja je obično u dobi između 15. i 30. godine života, no nije isključeno i dijagnosticiranje u starijoj životnoj dobi.⁹⁹ Težina shizofrenog poremećaja razlikuje se kod osoba koje uz svoju bolest mogu održati zadovoljavajuću kvalitetu života i radne sposobnosti, no i kod osoba koje zbog poremećaja mogu izgubiti radnu sposobnost i čija kvaliteta života može biti znatno niža od one prije početka poremećaja. Shizofreničar dijagnozu najčešće razvije tijekom adolescencije i mladenaštva, a simptomi su u početku

⁹⁷ Usp. *Isto*, str. 128.

⁹⁸ Usp. *Isto*.

⁹⁹ <https://www.plivazdravlje.hr/aktualno/clanak/32721/Bipolarni-afektivni-poremecaj-BAP.html> (preuzeto: 27. lipnja 2020.).

neprimjetni (npr. osoba može imati teškoće pri koncentriranju ili introvertnost). Shizofreničar kasnije razvija simptome koje psihijatrija naziva psihotični simptomi koje karakterizira percepcija iskrivljenja stvarnosti za koju osoba smatra da je stvarna (tzv. sumanute ideje). S druge strane, epizode manične depresije kod BAP – a imaju naglašenu euforiju, nekritičan entuzijazam, „teatralno ponašanje“ itd. Osobe mogu postati izrazito vulgarne, razdražljive, plačljive, a osoba ima povišenu psihičku aktivnost, izrazito brz govor koji je teško predvidiv te često mijenjanje tema. Zbog povećanog samopouzdanja, često je nekritično samouvjerena, pretjerano troši novac i često upada u dugove te ima sklonost pretjeranoj konzumaciji alkohola koja kasnije dovodi do narušenih međusobnih odnosa. Manična epizoda može imati i iskrivljenu percepciju stvarnosti i osjećaj kako osoba posjeduje nerealne psihičke i fizičke sposobnosti (npr. umisle da je nerealno bogati ili da je sam Bog). S druge strane, depresivnu epizodu karakterizira depresivno raspoloženje, smanjen ili nepostojeći kapacitet za uživanjem, gubitak interesa za stvari, osobe i aktivnosti koje su osobe nekog značile. Osoba je beznadna, dekoncentrirana, pojačano zaboravljiva i nesposobna donositi odluke. Psihomotoričke sposobnosti osobe su usporene, ona je bez interesa za okolinu, bez samopoštovanja, pesimistična i često iskrivljene stvarnosti (npr. umišljaju da je za sve loše u svijetu kriva upravo ona). Tijekom depresivne epizode BAP-a, osoba je često suicidalna. Tijekom depresivne epizode BAP-a trpi sama osoba koja je njome pogođena, dok tijekom manične epizode trpi okolina.¹⁰⁰

Iako se mnogi se autori razilaze u pitanju treba li ta nesposobnosti biti trajna, o nemogućnosti preuzimanja bitnih ženidbenih obveza svi se slažu kako ona mora biti sigurna. Mario Pomepedda ustraje na tome da se ne inzistira na trajnosti nesposobnosti, koliko na činjenicama obveza koje se preuzimaju davanjem privole, a koje su trajne.¹⁰¹ Pojedini autori će reći kako nesposobnost preuzimanja bitnih ženidbenih obveza u slučaju ništavnosti kod psihičkih oboljenja nije stvarna zapreka, ali davanje privole u trenucima psihoze doista čini privolu manjkavom. Prema njima, takva bi ženidba bila nedostatna po samoj svojoj naravi te je nemoguće ozdraviti je u korijenu. Ukoliko postoji dvojba o prihvaćanju bitnih ženidbenih obveza, sklapanje ženidbe se ne može spriječiti. Jednako tako, takva se ženidba bez odluke mjerodavnog crkvenog suda ne može proglasiti ništavnom. Također, bitno je naglasiti kako se ovdje treba raditi o stvarnoj nemogućnosti prihvaćanja bitnih ženidbenih obveza, ne samo o poteškoćama u prihvaćanju istih. Sveti papa Ivan Pavao II. u govoru Rimskoj Roti iz 1987.

¹⁰⁰ Usp. *Isto* (preuzeto: 27. lipnja 2020.).

¹⁰¹ Usp. Nikola Škalabrin, *Ženidba: pravno – pastoralni priručnik*, str. 194.

godine naglasio je kako jedino i samo nesposobnost prihvaćanja bitnih ženidbenih obveza čini ženidbu ništavnom.¹⁰²

Nesposobnost prihvaćanja bitnih ženidbenih obveza mora postojati i prije sklapanja ženidbe kako bi činila osobu nesposobnom za davanje privole. Ona mora biti sigurna jer ukoliko bi bila dvojbena, to ne smije priječiti sklapanje ženidbe niti se ona može proglasiti ništavno sklopljenom pod takvim uvjetima dok god traje dvojba. Nadalje, ta nesposobnost mora biti teška i u apsolutnom ni u relativnom smislu jer bi u protivnom to bila poteškoća koja ne ništi ženidbu.¹⁰³ Ukoliko bi psihoza nastala tijekom trajanja bračne zajednice, ona nema nikakav utjecaj na već sklopljenu ženidbu i danu privolu. Psihoze prije sklapanja ženidbe teško su dokazive budući da se takvi poremećaji pokazuju tijekom bračnog života. Kad tužitelji/ica pokrene postupak za proglašenje ništavnosti ženidbe koji bi se vodio pod kan. 1095, 3°, crkveni bi sud imao izrazito odgovornu zadaću dokazivanja. Stoga je od izrazite važnosti suradnja sa stručnjacima na polju psihijatrije koji su sposobni utvrditi postoji li i u kojem stupnju postoji nesposobnost osobe za sklapanje ženidbe zbog poremećaja psihotičnog spektra.

Dignitas connubii u čl. 203. savjetuje crkvene suce da se u parnicama o nedostatku privole posavjetuju s jedinim ili više stručnjaka, osim u okolnostima kada je to nekorisno tj. kada već priloženi psihijatrijski nalaz osobe sucu pruža sasvim dovoljan dokaz ili ako su činjenice dokazane u postupku jasne i bez dvojbi (usp. kan. 1574). Mišljenje psihijatra u parnicama koje se voze zbog shizofrenije ili BAP-a sredstvo su dokazivanja po samoj naravi stvari. Korijen nesposobnosti su psihičke anomalije za čije je ispravno mišljenje potrebna stručnost na razini dijagnostike i ocjene utjecaja tih anomalija na cjelokupni čovjekov život¹⁰⁴. U odnosu na dosad rečeno, vidimo kako je sučeva zadaća imenovati stručnjake nakon što sasluša stranke ili na njihov prijedlog, a ukoliko je potrebno preuzeti i već izrađena mišljenja stručnjaka (u slučaju kan. 1095, 3° psihijatrijska vještačenja). Stručnjaci se mogu odbiti zbog istih razloga kao i svjedoci (međusobno neslaganje ili pristranost). Stručnjaku koji sudjeluje u parnicama za ništavnost ženidbe prema kan. 1095, 3° treba staviti na raspolaganje parnične spise, a on će tijekom saslušanja svjedoka pojedinačno napisati svoj izvještaj stručnim rječnikom i tako razlučiti radi li se u konkretnom slučaju o poremećaju psihotičnog spektra,

¹⁰² Usp. Velimir Blažević, *Ženidbeno pravo Katoličke Crkve. Pravno pastoralni priručnik*, str. 160.

¹⁰³ Usp. Nikola Škalabrin, *Ženidba: pravno – pastoralni priručnik*, str. 193.

¹⁰⁴ Usp. Slavko Zec, *Sudska mišljenja stručnjaka u kan. 1095*, ur. Josip Šalković, u: *Ništavnost ženidbe: procesne i supstantivne teme. Zbornik radova II. znanstvenog simpozija crkvenih pravnika s međunarodnim sudjedovanjem*, Zagreb, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu; Međubiskupijski sud pravog stupnja u Zagrebu, 2009, str. 176.

kao kod gore opisane shizofrenija ili BAP-a, te je li ona učinila privolu nevaljanom. Tzv. *mentis morbum* u uskoj je vezi sa samim kan. 1095 i označava psihičku anomaliju u širokom i općem značenju te kao takav izaziva nesposobnost za davanje ženidbene privole.¹⁰⁵ Psihoza kao takva onemogućuje sam čin ženidbene privole. Od iznimne je važnosti da stručnjak svoj izvještaj potkrijepi svojim mišljenjem o utjecaju psihičke anomalije na čovjekovu intelektualnu i voljnu sferu. Apostolska signatura uvela je razlikovanje pojmova *peritia* i *votum*. *Peritia* je sudsko mišljenje vještaka jer je „vještačenje izvršeno unutar samog ženidbenog postupka prema zakonitostima procesualnog prava“, a vještaku su na raspolaganu bila sva sredstva potrebna za vještačenje i to počevši od same osobe nad kojom se vršilo vještačenje.¹⁰⁶ S druge strane, *votum* predstavlja mišljenje stručnjaka na temelju onoga što je iščitao iz parničnog spisa jer vještačenje nad osobom nije bilo moguće jer npr. tužena stranka ne želi sudjelovati u postupku.¹⁰⁷ Jasno je da je od značajnije važnosti izravni kontakt vještaka sa strankom nad kojom će provesti vještačenje. U tom slučaju ona jasno vidi njegove reakcije, podražaje, neverbalnu komunikaciju te sa velikom sigurnošću može dati svoje mišljenje poremećaja psihotičnog spektra. Kod izražavanja *votum* – a, psihijatar će ostati u okvirima hipotetskih termina. Psihijatar koji će sudjelovati u parnici dužan je poštovati etičke norme i propise kako svoje struke tako i kanonskog i građanskog prava. Što se tiče samog izbora stručnjaka/psihijatra u parnici za ništavnost ženidbe zbog psihoza (shizofrenije i BAP-a), postoje određeni kriteriji. Takve osobe moraju biti stručne i dobro osposobljene, posjedovati provjereno iskustvo i znanje, trebaju prijanjati uz načela cjelovite kršćanske antropologije čovjeka kao Božjeg stvorenja. Ukoliko stručnjak ne bi prihvaćao kršćansku antropologiju, ne bi mogao niti imati ispravo poimanje ženidbe kao ustanovljene od Boga i kao takvo bi mišljenje stručnjaka bilo strano kršćanstvu. Treba naglasiti da bi ipak bez psihijatrije i psihologije spoznaja o čovjeku bila općenita i globalna, te sucu na bi pružila elemente koji oblikuju njegovu sigurnost u okolnostima u kojima je dana ženidbena privola. Kod skupljanja dokaza treba biti temeljit i voditi se dvostrukim kriterijem: subjektivnim (kliničkim) odnosno stanjem osobe u trenutku davanja privole i objektivnim (moralnim) kriterijem koji rekonstruira činjenice iz prošlosti ukazujući na vid ponašanja osobe prije, za vrijeme i nakon ženidbe.¹⁰⁸ Osoba koja je u trenutku davanja privole proživljavala maničnu epizodu nije bila sposobna dati niti primiti privolu. Ženidbe kao takve nema. Psihijatar će na temelju toga rekonstruirati tijekom događanja u doba sklapanja ženidbe koje su u izravnoj vezi sa psihozom za

¹⁰⁵ Usp. *Isto*, str. 176.

¹⁰⁶ Usp. *Isto*, str. 178.

¹⁰⁷ Usp. *Isto*.

¹⁰⁸ Usp. *Isto*, str. 182.

koju se smatra da je tužena strana ima, ali nikako ne zanemarujući sadašnje stanje osobe, označujući jasnu razliku između psihotičnog poremećaja i ponašanja. Njegova će zadaća biti utvrditi postojanje anomalije, njezin izvor i težinu, utjecaj koji takav poremećaj može imati na osobu, njezino trajanje, koji je uzrok, simptomi itd. Sudac ne smije nikada psihijatru koji utvrđuje kliničku sliku stranke postaviti pitanje o valjanosti ženidbe. To je isključivo u njegovoj nadležnosti. Psihijatar će imati ulogu sucu dati znanstvenu istinu o stanju stranke u trenutku davanja privole, a sudac na temelju toga daje svoj kanonski sud o valjanosti same ženidbe. Od pomoći su mu u tom trenutku dobro sastavljena pitanja suca koji će ga usmjeriti u njegovu nadležnost bez da ulazi u kanonsko-pravne prosudbe.

Različite okolnosti u kojima se brak raspao u uskoj su vezi s trostrukom dimenzijom ljudske psihe: racionalnom, nesvjesnom i razinom koja je obilježena stvarnim oblikom psihičke bolesti koja ima posljedice na stanku u njegovom funkcioniranju i međusobnim odnosima. Sudac će, od psihijatra koji će dati svoj sud o stranci koja ima shizofreniju ili BAP, tražiti da napiše svojtu procjenu te opiše kojom se metodologijom služio u svojem vještačenju, bi koji je vlastiti predmet njegova rada (odnosno težina psihičke naravi), ali mu također i ostavlja mogućnost otvorenih pitanja kako bi izrazio svoje mišljenje i o onome što sudac nije preciziralo. To će napraviti u obliku komentara o parničnim spisima. Sudac ne smije propustiti pitati i o stupnju sigurnosti s kojim je psihijatar došao do svojega zaključka, tj. je li ono što je izrečeno medicinski dokazivo, ima li činjenica vjerojatnost ili je sigurna. Svakako treba napomenuti da se ovdje radi o znanstvenoj sigurnosti psihijatra s kojim je on postavio „dijagnozu“. Kod kritičkog vrednovanja psihijatrovog izvještaja, sucu su na raspolaganju vanjski (stručna iskustva i kvalitete, te znanstvena priprava) i unutarnji kriteriji (logička ispravnost i dosljednost).¹⁰⁹ Na sucu ostaje prihvaćanje ili odbacivanje izvještaja psihijatra, sve u punoj slobodi (usp. kan. 1579 §2). Uvijek pred očima treba imati tijekom cijele parnice, a ne samo i isključivo mišljenje psihijatra. Pozitivna ili negativna presuda ne ovise samo o tome hoće li sudac mišljenje psihijatra prihvatiti ili odbaciti. Nekada mišljenje stručnjaka može donijeti pozitivno rješenje o postojanju anomalije, a iskazi svjedoka u postupku to ne potvrđuju. To nipošto ne znači da je sudac degradirao izvještaj psihijatra o osobi sa shizofrenijom ili BAP-om, nego samo pokazuje tzv. dvostruke kriterije, odnosno kriterije s kojima su se stručnjak i sudac poslužili. Psihijatar će shizofreniju ili BAP ustanoviti na temelju subjektivnog ili kliničkog kriterija, a sudac će do svojeg zaključka o pozitivnoj ili negativnoj presudi doći na temelju objektivnog ili normativnog kriterija. Važnu ulogu, osim

¹⁰⁹ Usp. *Isto*, str. 192.

izjava stranaka u postupku, imaju i izjave svjedoka o osobi i njezinom ponašanju te neki materijalni dokazi koji bi potkrijepili tvrdnje tužitelja/ice koje bi dokazale eventualne poteškoće (npr. pisana korespondencija stranaka u postupku). Sudac će ispitanika smjestiti na razinu moralne odgovornosti ili nesvjesnog utjecaja, dok će psihijatar osobu smjestiti na razinu stvarnosti. Ukoliko i nakon izvještaja psihijatra postoji sumnja je li osoba doista shizofrena ili bipolarna te kao takva u nemogućnosti preuzeti bitne ženidbene obveze, sudac može zatražiti mišljenje drugog stručnjaka. Ako pak i nakon drugog izvještaja ostane sumnja, sudac je dužan donijeti odluku prema stupnju moralne sigurnosti koju ima. Slično, sudac će postupiti i kada ispred sebe ima nepodudarna mišljenja psihijatra, iako do toga može doći zbog različite metodologije koju su stručnjaci koristili. Tada se sudac „priklanja“ mišljenju koje odgovara stupnju njegove moralne sigurnosti. U parnici može sudjelovati i stručnjak kojeg stranke predlože ukoliko se sudac s tim složi. Privatni stručnjaci mogu također i pregledati parnične spise i obavljati stručne prosudbe, također uz odobrenje suca.

3.2. Dokazni postupak i presuda

Nakon prve faze parničkog postupka slijedi prikupljanje dokaza koji mogu pridonijeti pobijanju ženidbe i osvjetljavanju psihičkog stanja tužene stranke. U redovitom parničnom postupku, kan. 1549. propisuje kako svatko može biti svjedok osim ako je po pravu ili u cijelosti isključen. U cijelosti biti isključen iz svojstva svjedoka u Zakoniku kanonskog prava označava primjerice kako nijedna osoba mlađa od četrnaest godina ne može biti svjedok. Djelomično isključenje označava one osobe koje su prepuštene svojstvu svjedoka ali su vezane službenom tajnom (npr. ispovjednik supružnika kojeg veže sakramentalni pečat). Svjedoci kod procesa ništavnosti ženidbe zbog psihoza branitelju ženidbenog veza izjašnjavaju se tako da odgovaraju na njegova postavljena pitanja koja su napisana na temelju tužbe, uglavnom prije procjene stručnjaka. U svojstvu svjedoka poželjno je pozvati osobe koje su bile upućene u stanje tužene strane i prije sklapanja sakramenta ženidbe, kao i one koje su upoznate sa međusobnim odnosima unutar ženidbe. Najprije se ispituju tužitelj i tužena stranka, zatim ostali svjedoci i to svi pod zakletvom. Osim osoba mlađih od četrnaest godina, u svojstvu svjedoka svakako se ne mogu naći slaboumni u smislu nezrelih ili osoba sa nedostatnim intelektualnim i voljnim sposobnostima. Druga kategorija su oni koji su nesposobni, a to su u prvom redu stranke u parnici i oni koji nastupaju u ime njih. Oni su svoj dokaz donijeli preko tužbe i odgovora na istu; sudac i njegovi pomoćnici; odvjetnici i ostali su pomagali ili pomažu strankama te svećenik zbog sakramenta

isповijedi.¹¹⁰ Stranka koja je predložila svjedoka, može ga i opozvati zbog posebnih razloga do kojih je naknadno došlo, a sudac joj se može usprotiviti ukoliko razlog smatra neopravdanim. Poželjno je da se svjedoci ispituju pojedinačno kako bi se izbjeglo eventualno međusobno utjecanje. Stranke, branitelj veza i odvjetnici ne smiju sami ispitivati stranke nego svoja pitanja predlažu sucu. Preslušavanje svjedoka je po sebi pridržano sucu ili njegovim ovlaštenicima uz prisustvo bilježnika. Svaki svjedok u dokaznom postupku dužan je položiti prisegu u kojoj obećava da će govoriti istinu, a ona kao takva ima i moralnu i pravnu vrijednost. Ispitivanje svjedoka za cilj ima utvrđivanje činjenica, stoga će preslušatelj utvrditi osobnost samih svjedoka. Svjedoci će odgovarati na pitanja koji se tiču odnosa sa strankama (je li to prijateljsko poznanstvo, krvna veza itd.), zatim koji je izvor iskaza odnosno iz kojih izvora crpi to znanje (je li ih sam uočio ili vidio ili je samo izrazio svoje mišljenje), te kada je otprilike saznao za ono što tvrdi da je istina. Kod ništavnosti ženidbe zbog psihoza to je važan segment budući da ona mora postojati i prije čina sklapanja braka. Pitanja koja će branitelj ženidbenog veza postaviti svjedoku moraju biti kratka i jednostavna i ne smiju obuhvaćati istodobno više stvari; moraju odgovarati shvaćanju onoga koga se ispituje (s obzirom na dob, stupanj obrazovanja itd.); ne smiju biti „lukavo“ smišljena odnosno ne smiju sugerirati kakav odgovor bi svjedok trebao dati (ne smije se postaviti pitanje u smislu „je li tužena strana ikad imala manične ispade“, nego je uputnije pitati ga „kakvo je ponašanje imala stranka prije same ženidbe“); ne smiju sadržavati nikakvu uvredu; moraju se odnositi na parnicu pod kojom se vodi. Svakako, treba voditi računa da se pitanja ni u kojem slučaju ne smiju saopćiti svjedocima ranije. Na pitanja koja mu postavlja branitelj ženidbenog veza, a nakon polaganja prisege, svjedoci će odgovarati usmeno jer se odgovor koji bi bio predan napismeno smatra već pripremljenim odgovorom. Za vrijeme davanja iskaza, bilježnik odmah bilježi odgovore svjedoka. Iznimno je dopuštena upotreba diktafona, ali sa naznakom da se odgovori odmah prepisu. Na kraju iskaza, bilježnik čita iskaz i svjedok ga potpisuje. Sudac s potpunom objektivnošću mora promotriti svjedoka, a iskaz jednog svjedoka ne može dati puni dokaz, ali ga nikako ne smije smatrati nevaljanim i bezvrijednim. Dokazni postupak završava izjavom stranaka i branitelja ženidbenog veza kako nemaju ništa dodati ili nakon što istekne vrijeme koje je sudac naložio za prikupljanje dokaza i kada on smatra parnicu dovoljno istraženom.

Zaključenjem dokazne faze otvara se treća, raspravna faza. Strankama se daje vrijeme da iznesu svoje primjedbe i obrazloženja na prikupljene dokaze u prilog ništavosti koji se mjerodavnom sudu dostavljaju sudu u pisanom obliku. Također je posebno važna

¹¹⁰ Usp. Nikola Škalabrin, *Postupci*, str. 163

uloga i branitelja ženidbenog veza koji, nakon što je proučio sve spise parnice dostavlja sudu u pisanom obliku svoje primjedbe, ali u prilog valjanosti ženidbe.

Presuda mora jasno odgovoriti na postavljeno pitanje te nedvosmisleno izraziti je li ili nije utvrđena nevaljanost ženidbe zbog razloga navedenog u spornom pitanju pod kojim se vodila cijela parnica. Odgovor pretpostavlja i mora imati moralnu sigurnost do koje su članovi sudskog vijeća ili sudac pojedinac došli tijekom prethodnih faza parnice. Mora biti pravovaljana i potpuna u svim njezinim formalnim i materijalnim sastavnicama, a na kraju imati uputu o pravnom lijeku.

Reformom pape Franje iz 2015. više nije potrebno dobiti dvije jednake presude o ništavnosti kako bi ona bila pravomoćna. Strankama koje nisu zadovoljne ishodom prve presude i dalje na raspolaganju ostaje sud drugog stupnja za žalbu. Nakon što je strankama priopćena presuda one mogu valjano sklopiti novu ženidbu, osim ako presudi sud nije dodao neku zabranu. Upis ništavnosti prethodne ženidbe upisuje se u kanonsko stanje vjernika. Sudac koji je proglasio ništavnost ženidbe istu će odluku predočiti mjesnom ordinariju na čijem je teritoriju ženidba sklopljena. Mjesni ordinarij će se pobrinuti da se ništavnost što prije upiše u matične knjige krštenja i vjenčanja, budući da sudski vikar nema ovlast nad župnicima.¹¹¹

¹¹¹ Usp. *Isto*, str. 260 – 261.

ZAKLJUČAK

Da je osoba u trenutku sklapanja ženidbe bila pod utjecajem psihoza, teško je dokazivo. Međutim, uz sve danas dostupne metode u psihijatriji, crkveni sudac s velikom moralnom sigurnošću može dokazati da je sklopljena ženidba valjana ili nevaljana. Reformom sudstva od prije nekoliko godina, postupak se skratio i uvelike olakšao sudjelovanje strankama u parnici.

Shizofrenija i bipolarni afektivni poremećaj uvelike utječu na čovjekov doživljaj svijeta oko sebe, na njegovu prosudbu o samom sebi i onemogućuje mu zdrave međusobne odnose. Bilo da je ona egoistična ili sebe krivi za svako zlo u svijetu, ona kao takva ne može prihvatiti niti dobro svojega bračnog druga, niti dobro svojih potomaka.

LITERATURA

KNJIGE:

Blažević, Velimir, *Ženidbeno pravo katoličke crkve. Pravno – pastoralni priručnik*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2004.

Pranjčić, Pero, *Posvetiteljska služba Crkve*, Glas koncila, 2006.

Škalabrin, Nikola, *Postupci*, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu: Teologija u Đakovu, Đakovo, 2000.

Škalabrin, Nikola, *Ženidba. Pravno pastoralni priručnik*, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu: Teologija u Đakovu, Đakovo, 1995.

Vidović, Marinko, *Pavao i njegova misao*, Crkva u svijetu, 2010.

ČLANCI:

Bonaventura Duda, Bonaventura Duda, *Ženidba i djevičanstvo u 1Kor 7*, *Bogoslovska smotra*, 49, (1979), 1 – 2, str. 25

Ćavar Klara, Šikić Lucija, *Bitna svojstva ženidbe – jedinstvo i nerazrješivost*, *Magistra Iadertina*, 12, (2017), 1, str. 10

Barišić Marin, *Biblijsko poimanje braka*, *Crkva u svijetu*, 17, (1982), 3, str. 200

Mateljan Ante, *Sakramentalnost kršćanske ženidbe*, *Crkva u svijetu*, 43, (2008), 4, str. 572

Zec Slavko, *„Ženidbena privola i psihički život osobne – psihološko kanonska analiza ženidbene privole“*, *Bogoslovska smotra*, 78, (2008), 3, str. 653

Zec Slavko, *Parnice za proglašenje ništavosti ženidbe na crkvenom ženidbenom sudu: načela i postupak*, *Riječki teološki časopis*, 31, (2008), 1, str. 239

Glavina Trpimir, *Klinička obilježja i dijagnoza psihotičnih poremećaja*, *Medicus*, 26, (2017), 2, str. 217

ČLANCI U ZBORNIKU:

Ivan Jakulj, Poziv na sud i odgovor tužene stranke, ur. Josip Šalković, *Ništavnost ženidbe: procesne i supstantivne teme. Zbornik radova II. znanstvenog simpozija crkvenih pravnik a s međunarodnim sudjedovanjem*, Zagreb, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu; Međubiskupijski sud pravog stupnja u Zagrebu, 2009, str. 112

Marina Laković, Josip Šalković, Predprocesne radnje za postupak proglašenja ništavosti ženidbe, ur. Josip Šalković, *Ništavnost ženidbe: procesne i supstantivne teme. Zbornik radova II. znanstvenog simpozija crkvenih pravnik a s međunarodnim sudjedovanjem*, Zagreb, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu; Međubiskupijski sud pravog stupnja u Zagrebu, 2009, str. 280

Mato Mićan, Doktrinarni elementi tužbe za pokretanje parnice o ništavosti ženidbe, ur. Josip Šalković, *Ništavnost ženidbe: procesne i supstantivne teme. Zbornik radova II. znanstvenog simpozija crkvenih pravnik a s međunarodnim sudjedovanjem*, Zagreb, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu; Međubiskupijski sud pravog stupnja u Zagrebu, 2009, str. 280

Pero Pranjić, Narav postupaka proglašenja ništavnosti ženidbe, ur. Josip Šalković, *Ništavnost ženidbe: procesne i supstantivne teme. Zbornik radova II. znanstvenog simpozija crkvenih pravnik a s međunarodnim sudjedovanjem*, Zagreb, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu; Međubiskupijski sud pravog stupnja u Zagrebu, 2009, str. 15

Andrej Sale, Savjetovanje i pokušaj mirenja, ur. Josip Šalković, *Ništavnost ženidbe: procesne i supstantivne teme. Zbornik radova II. znanstvenog simpozija crkvenih pravnik a s međunarodnim sudjedovanjem*, Zagreb, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu; Međubiskupijski sud pravog stupnja u Zagrebu, 2009, str. 57

Slavko Zec, Sudska mišljenja stručnjaka u kan.1095, ur. Josip Šalković, *Ništavnost ženidbe: procesne i supstantivne teme. Zbornik radova II. znanstvenog simpozija crkvenih pravnik a s međunarodnim sudjedovanjem*, Zagreb, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu; Međubiskupijski sud pravog stupnja u Zagrebu, 2009, str. 176

DOKUMENTI CRKVE:

DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Gaudium et Spes. Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu (7.XII.196z), u: Drugi vatikanski koncil. Dokumenti, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2008.

ZAKONIK KANONSKOG PRAVA, Glas Koncila, 1996., Zagreb

HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, Direktorij za obiteljski pastoral crkve u Hrvatskoj, Kršćanska sadašnjosti, Zagreb, 2002.

PAPINSKO VIJEĆE ZA ZAKONSKE TEKSTOVE, Dostojanstvo ženidbe, Glas koncila, Zagreb, 2010.

SVEUČILIŠTE U SPLITU

KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja ANA PROLIĆ kao pristupnik za stjecanje izvanja MAGISTRICE TEOLOGIJE, izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo moga vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 9. rujna 2020. godine

Potpis